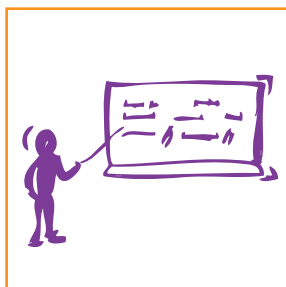

Hebben leerlingen profijt van De Profijtklas?

Onderzoek naar de resultaten van een project verlengde leertijd

Guuske Ledoux
Dorothe Elshof

INHOUD

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1. INLEIDING EN ONDERZOEKSVRAGEN	4
1.1. ACHTERGROND PROFIJTKLASSEN	4
1.2. AANTAL PROFIJTKLASSEN VANAF 2009	4
1.3. KENMERKEN VAN DE PROFIJTKLAS	4
1.4. ONDERZOEKSVRAGEN	5
1.5. ONDERZOEKSOPZET EN BEPALEN VAN DE VERGELIJKINGSGROEP	5
1.6. INSTRUMENTEN	7
1.7. WIJZE VAN DATAVERZAMELING	8
2. EFFECTMETING	9
2.1. ONDERZOEKSVRAGEN	9
2.2. RESULTATEN EFFECTMETING	9
2.3. SAMENVATTING EFFECTMETING	16
3. INTERVIEWS MET SCHOLEN	17
3.1. ONDERZOEKSVRAGEN	17
3.2. SELECTIE SCHOLEN EN GEBRUIKTE ONDERZOEKSTRUMENTEN	17
3.3. SAMENVATTENDE BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN	18
4. DE PROFIJTKLAS IN BEELD: ENKELE INDRUKKEN VAN DE PRAKTIJK	25
5. DE PROFIJTKLAS EVEN ANDERS IN BEELD: DE AANPAK VAN TWEE WELZIJSORGANISATIES	27
6. CONCLUSIES EN NABESCHOUWING	30
BIJLAGEN	
1. Deelnemende scholen en instellingen 2011-2012	
2. Leerlingvragenlijst	
3. Leerlingprofiel	

COLOFON

'Hebben leerlingen profijt van De Profijtklas?' is een uitgave van FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken, in Utrecht, in het kader van het project De Profijtklas, waar talent tot bloei komt.

Projectleiding

Zeki Arslan en Latifa Elaji

Auteurs

Guuske Ledoux

Dorothe Elshof

Productie

Marco Peper

© FORUM, juni 2013

FORUM is een onafhankelijk kennisinstituut op het terrein van multiculturele vraagstukken vanuit het perspectief van de democratische rechtsstaat, sociale cohesie en gedeeld burgerschap. FORUM vergaart kennis op het brede terrein van integratie, stelt deze beschikbaar en zet de kennis om in praktisch toepasbare methoden en producten.

FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken

Kanaalweg 86

Postbus 201

3500 AE Utrecht

Tel. (030) 297 43 21

Website www.forum.nl

VOORWOORD

Voor u ligt de onafhankelijke evaluatie van de succes- en faalfactoren van De Profijtklas, waar talent tot bloei komt, uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut in Amsterdam. De Profijtklas is in 2009, op initiatief van FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken en dankzij financiering door Stichting Kinderpostzegels Nederland, opgezet vanuit de gezamenlijke overtuiging dat een extra impuls voor goed onderwijs kansen biedt aan talentvolle leerlingen uit groepen 6, 7 en 8 – ongeacht hun sociale, economische en/of culturele achtergrond. De Profijtklas biedt onderwijskansen die, juist voor kinderen van laagopgeleide ouders, net dat stapje extra kunnen betekenen, bijvoorbeeld een hogere vervolgopleiding. Dit verschil is des te meer significant wanneer de aandacht gericht uitgaat naar de kernvakken taal en rekenen. Daarnaast blijkt een succesvolle schoolcarrière, en in het verlengde daarvan maatschappelijke participatie, te staan of vallen met een juiste studiehouding, motivatie en zelfvertrouwen. Deze elementen zien we terug in de Profijtklas en geven een verbeterde taal- en rekenvaardigheid een impuls. Om niet opnieuw het wiel uit te vinden, en om zo veel mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren, heeft de Profijtklas vanaf het begin gekozen voor aanhaking bij de Verlengde Leertijd. Door verlenging van onderwijstijd kan extra tijd en mankracht worden ingezet om (leer)achterstanden effectief te bestrijden.

Het bieden van verrijkende en op maat gesneden leerstof is daarbij van essentieel belang.

Ook kent ons onderwijs een gevarieerd aanbod van gesubsidieerde projecten met uiteenlopende doelstellingen. Dit maakt het moeilijk zicht te krijgen op hun effectiviteit voor het wegwerken van taal- en rekenachterstanden, en het verbeteren van de studiehouding, de motivatie en het zelfvertrouwen van de leerlingen. Daar komt nog bij dat een duidelijk overzicht ontbreekt van hoeveel middelen worden ingezet, hoe deze de scholen bereiken en of het geld uiteindelijk terecht komt bij de leerlingen die dit het hardst nodig hebben.

Ook de Profijtklas beoogt – samen met leerlingen, leerkrachten, schooldirecteuren en ouders – een bijdrage te leveren aan de onderwijskansen van deze prachtige groep talentvolle kinderen. De vraag is in hoeverre we hierin gezamenlijk slagen. Een totale projectduur van vier jaar, waarvan hooguit twee jaar als basis voor de evaluatie heeft kunnen dienen, is wellicht te kort voor onweerlegbare conclusies en significante onderzoeksresultaten.

Desalniettemin willen we weten wát en hóe de Profijtklas bijdraagt aan de onderwijskansen van ons 'bloeiend talent'. FORUM is het aan de huidige en toekomstige Profijtklas-leerlingen en scholen verplicht om zich in te spannen wetenschappelijk onderbouwde aanbevelingen te presenteren. Suggesties die, nu aan het eind van de projectduur, bijdragen aan voortzetting van de Profijtklas, in welke vorm dan ook. Een voornemen dat het overgrote deel van de deelnemende scholen in deze evaluatie uitspreekt. Maar leest u de evaluatie vooral zelf.

Zeki Arslan,
programmamanager Onderwijs, FORUM

SAMENVATTING

De Profijtklas is een project, opgezet door het Instituut voor Multiculturele Vraagstukken FORUM met steun van de Stichting Kinderpostzegels Nederland, met als doel het prestatieniveau te verhogen van leerlingen van basisscholen die een achterstand hebben in taal en/of rekenen. De Profijtklas houdt in dat leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs twee uur extra per week onderwijs krijgen, na schooltijd in een aparte groep. Het gaat om leerlingen uit groep 6, 7 en/of 8, die daarvoor speciaal geselecteerd worden door de basisschool. De focus ligt op leerlingen die vrij gemiddeld presteren en van wie verwacht wordt dat ze met extra leertijd een hoger prestatieniveau en daarmee een hoger niveau voortgezet onderwijs kunnen bereiken dan zonder die extra impuls.

De verwachting is dus dat door deelname aan de Profijtklas de talenten van deze leerlingen beter worden benut.

In dit onderzoek is onderzocht of de Profijtklas die verwachtingen waarmaakt en daadwerkelijk het beoogde effect heeft. Daarnaast is onderzocht hoe de Profijtklas door scholen is vormgegeven en welke leerlingen er aan zijn gaan deelnemen.

Profiel van de Profijtklasleerling

De geselecteerde leerlingen in de Profijtklassen blijken de leerlingen zijn waarvoor de Profijtklas is bedoeld, namelijk die leerlingen die naar het oordeel van de leerkracht onderpresteren, goed gedrag vertonen en een goede werkhouding hebben. Het zijn leerlingen met relatief veel zelfvertrouwen, een hoge motivatie en een verwacht advies voor het voortgezet onderwijs van op het niveau van vmbo-t of grens vmbo-t/havo. Zij hebben vaak laag opgeleide ouders van niet-Nederlandse afkomst en behoren tot de doelgroep van het achterstandenbeleid.

Ervaringen van scholen met de Profijtklas

In het kwalitatieve deel van het onderzoek stonden vragen centraal naar de kenmerken van de aanpak en methodiek van de Profijtklas, de succesbevorderende factoren en of scholen van plan zijn om de naschoolse lessen voort te zetten na afloop van het project. In dit deelonderzoek is, om pragmatische redenen, de helft van de 28 scholen met een Profijtklas betrokken. Er zijn interviews gehouden met directies van de school en de leerkracht van de Profijtklas, en met twee Stichtingen Welzijn die ook een Profijtklas organiseren (voor leerlingen van verschillende scholen). Ook zijn enkele lessen bezocht en zijn gesprekjes met leerlingen van deze Profijtklassen gehouden. Uit de aldus verzamelde informatie komt een heel positief beeld naar voren. Directies en leerkrachten geven aan dat leerlingen, ouders en leerkrachten allemaal heel enthousiast zijn over de Profijtklas. Er zijn hoge verwachtingen en er worden volgens de leerkrachten goede resultaten geboekt. De leerkrachten zijn van mening dat het succes van de Profijtklas zit in de geboden extra leertijd, de individuele aandacht voor de leerlingen in een kleinere groep, de motivatie en inzet van de leerlingen en het gebruik van uitdagend lesmateriaal.

Effecten van de Profijtklas

In de effectmeting is onderzocht of leerlingen dankzij één jaar Profijtklas meer leerwinst hebben geboekt in taal en/of rekenen dan vergelijkbare leerlingen die niet hebben meegedaan aan de Profijtklas. Ook is nagegaan of leerlingen in de Profijtklas meer dan vergelijkbare leerlingen zijn vooruitgegaan op niet-cognitief gebied, bijvoorbeeld in zelfvertrouwen of gedrag in de klas. Tot slot is nagegaan of leerlingen na een jaar Profijtklas hogere (verwachte) adviezen voor het voortgezet onderwijs krijgen van hun leerkrachten en of daarin verschil bestaat met de niet-deelnemers aan de Profijtklas.

In het effectonderzoek zijn alle 28 scholen met een Profijtklas betrokken en zijn gegevens verzameld bij de leerkrachten, en bij de Profijtklasleerlingen en hun klasgenoten.

De gegevens over taal en rekenen laten een gemengd beeld zien. In groep 6 en groep 8 gaan Profijtklasleerlingen meer vooruit in begrijpend lezen dan de vergelijkingsleerlingen, maar het verschil is niet significant. In groep 7 boeken Profijtklasleerlingen juist wat meer leerwinst bij rekenen (dat is ook het geval in groep 8), maar ook voor rekenen zijn de verschillen niet significant. We zien dus trends in de verwachte richting, maar onvoldoende om van een echt effect te kunnen spreken. Op niet cognitief gebied blijkt er bij Profijtklasleerlingen eveneens geen sprake van significante winst. Profijtklasleerlingen scoren wel (iets) beter dan vergelijkingsleerlingen op gedrag, werkhouding, cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie, maar dat was al zo bij de start van het Profijtklasjaar en er is geen sprake van méér vooruitgang op dat gebied vergeleken met de andere leerlingen.

Profijtklasleerlingen gaan in verwacht advies voortgezet onderwijs iets vooruit na een jaar Profijtklas, dat geldt niet voor hun klasgenoten. Ook hier is het verschil echter niet groot genoeg om significant te zijn.

Mogelijke verklaringen voor het uitblijven van statistisch aantoonbare effecten zijn:

- relatief kleine aantallen leerlingen;
- periode van extra les/van meten van effecten van extra les nog te kort (maar één jaar);
- twee uur per week mogelijk te weinig;
- toetsmoment begrijpend lezen niet helemaal adequaat om een jaar leerwinst te meten.

Hoe verder?

Het project met de Profijtklas loopt nog tot en met het schooljaar 2012-2013. Alle scholen (op één na) zijn vanwege hun positieve ervaringen van plan om de Profijtklas voort te zetten na afloop van dit project, daar is voldoende draagvlak voor binnen de scholen. Voor de financiering wordt dan intern op school of extern (subsidie van de gemeente of andere fondsen) een oplossing gezocht.

De deelnemende scholen, en ook de welzijnsorganisaties, hebben door het project inmiddels de nodige ervaring gekregen in de organisatie en invulling van de naschoolse lessen. Andere scholen die het model willen overnemen kunnen daarvan profiteren.

1. INLEIDING EN ONDERZOEKSVRAGEN

1.1. ACHTERGROND PROFIJTKLASSEN

De Profijtklas is een project, opgezet door het Instituut voor Multiculturele Vraagstukken FORUM en de Stichting Kinderpostzegels Nederland, met als doel het prestatieniveau te verhogen van leerlingen van basisscholen die een achterstand hebben in taal en/of rekenen. De verwachting is dat door deelname aan de Profijtklas de talenten van deze leerlingen beter worden benut.

De Profijtklas is bedoeld voor leerlingen uit de groepen 6, 7 en/of 8 van scholen met veel leerlingen uit achterstandsgroepen. Zij krijgen extra leertijd aangeboden in de vorm van (tenminste) twee uur per week naschoolse taal- en rekenles, respectievelijk huiswerkbegeleiding voor deze twee vakken. In deze uren wordt naast extra oefening in taal en rekenen, ook gewerkt aan het bevorderen van een zelfstandige werkhouding, zelfvertrouwen en sociale- en studievaardigheden. De verwachting is dat leerlingen zo beter voorbereid naar het voortgezet onderwijs gaan, daar succesvoller zullen zijn en minder uitvallen. Ook wordt in de Profijtklas aandacht besteed aan buitenschoolse activiteiten, zoals een museum- of theaterbezoek, en het stimuleren van ouderbetrokkenheid.

1.2. AANTAL PROFIJTKLASSEN VANAF 2009

De Profijtklas is gestart in schooljaar 2009-2010. In dat jaar zijn 16 scholen en één welzijnsorganisatie begonnen met naschoolse lessen. In het volgende schooljaar zijn nog 12 scholen en één welzijnsorganisatie mee gaan doen. In het afgelopen schooljaar 2011-2012 hebben alle 28 scholen en de twee welzijnsorganisaties hun Profijtklassen voortgezet (zie bijlage 1). De scholen en instellingen zijn geworven door FORUM. Het zijn veelal scholen met veel allochtone leerlingen uit achterstandsgroepen met laag opgeleide ouders.

1.3. KENMERKEN VAN DE PROFIJTKLAS

De Profijtklas is bedoeld voor leerlingen met achterstanden in taal en/of rekenen, bij wie de school nog een onbenut prestatiepotentieel vermoedt. Veel van deze leerlingen behoren tot een achterstandsgroep. Een andere voorwaarde is dat de leerlingen zelf gemotiveerd zijn voor deelname. De Profijtklas richt zich niet op zorgleerlingen (leerlingen met specifieke leerbelemmeringen). De scholen bepalen zelf welke leerlingen gaan deelnemen. Het betreft dus leerlingen waar volgens de school 'meer uit te halen valt', leerlingen die een extra stap voorwaarts kunnen maken met extra ondersteuning. De groeps grootte van een Profijtklas is minimaal 10 en maximaal 15 leerlingen. Er is geen centraal programma voor de naschoolse lessen, de scholen zijn vrij om dit zelf in te vullen. De begeleiders van de naschoolse lessen zijn divers: scholen kunnen kiezen voor bevoegde leerkrachten maar ook voor vrijwilligers of studenten/stagiaires/leerkrachten in opleiding. Het project de Profijtklas heeft een looptijd van vier jaar. Het laatste schooljaar is 2012-2013, dat is het jaar waarin de resultaten overgedragen en de werkwijzen verankerd moeten worden in de deelnemende scholen. Voor de evaluatie van de Profijtklas hebben FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken en Stichting Kinderpostzegels Nederland het Kohnstamm Instituut gevraagd. In deze rapportage vindt u het resultaat van de onderzoeksbevindingen.

1.4. ONDERZOEKSVRAGEN

De belangrijkste evaluatievraag is of de Profijtklas bij de deelnemende leerlingen leidt tot de beoogde effecten:

- verbetering van de prestaties taal en rekenen (effect op cognitief gebied);
- minder onderpresteren;
- verbetering van gedrag, werkhouding, cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie (effecten op niet-cognitief gebied);
- hogere adviezen voor het voortgezet onderwijs en groter studiesucces in het VO (effecten op de schoolloopbaan).

Om deze vraag naar de effecten te kunnen beantwoorden is inzicht nodig in wat de scholen precies doen in de verlengde leertijd. Voor de overdracht van ervaringen is het nodig om te weten of de Profijtklas werkt en kennis te vergaren over wat werkt: welke methodiek of aanpak. Om praktische redenen (looptijd van het onderzoek) is de vraag naar het studiesucces in het voortgezet onderwijs in dit onderzoek buiten beschouwing gebleven. We hebben ons gericht op de volgende onderzoeksvragen:

1. Leidt deelname aan de Profijtklas tot de beoogde effecten bij leerlingen? Bij welke leerlingen meer of minder? Welke leerlingen worden voor deelname aan de Profijtklas geselecteerd?
2. Wat zijn de voornaamste kenmerken van de aanpak/de methodiek van de Profijtklas?
3. Indien het project succesvol is en de beoogde effecten laat zien, wat zijn de voornaamste succesbevorderende factoren?
4. Zijn scholen van plan de naschoolse lessen na afloop van het project voort te zetten? Zo ja, hoe?
5. Welke inzichten levert het project op voor het landelijk beleid ten aanzien van verlengde leertijd?

1.5. ONDERZOEKSOPZET EN BEPALEN VAN DE VERGELIJKINGSGROEP

Opzet van het onderzoek

In overleg met FORUM is besloten het accent te leggen op onderzoeksvraag 1, het meten van effecten na één jaar deelname (namelijk het schooljaar 2011-2012). Dit wordt verder beschreven in hoofdstuk 2, over de effectmeting. De onderzoeksvragen 2, 3, 4 en 5 komen aan de orde in hoofdstuk 3, het kwalitatieve deel.

Meten van leereffecten bij leerlingen

Om te kunnen onderzoeken of deelname aan de Profijtklas bij leerlingen effect heeft, is een onderzoeksoptzet vereist waarin leerlingen die deelnemen aan de naschoolse lessen worden vergeleken met leerlingen die niet aan dergelijke lessen deelnemen en die vergelijkbaar zijn wat betreft achtergrondkenmerken en onderwijsachterstand. Immers, er kan pas gesproken worden over effect als leerlingen die aan de Profijtklas deelnemen meer groei vertonen in prestaties, adviesniveau en dergelijke dan het geval geweest zou zijn zonder die deelname. Er is daarom vergelijking nodig met een controlegroep. Dit betekent dat in de 'experimentele' groep (de groep die naschoolse lessen volgt) en in de controlegroep (de groep die geen naschoolse lessen volgt) de effectvariabelen op dezelfde manier gemeten moeten worden.

Keuze vergelijkingsgroep

De vergelijkingsgroep leerlingen is gezocht binnen de Profijtklasscholen. Het gaat om klasgenoten van de kinderen die aan de Profijtklas deelnemen. Omdat op elke profijtschool maximaal 15 leerlingen uit de groepen 6-7-8 deelnemen, en de meeste profijtscholen scholen met veel allochtone gewichtenleerlingen zijn, zijn we er van uit gegaan dat er genoeg leerlingen op de scholen te vinden zijn die niet deelnemen aan de Profijtklas maar die qua achtergrondkenmerken en leerprestatieniveau (gemeten op het moment van selectie) in voldoende mate lijken op de leerlingen die wel deelnemen. Door ook van hen alle onderzoeksgegevens te verzamelen, kon worden nagegaan of de Profijtklaskinderen meer vorderen op cognitief en niet-cognitief gebied dan hun vergelijkbare leeftijdgenoten. De vergelijkingsgroep bestaat dus uit alle leerlingen uit alle groepen 6, 7 en 8 van de deelnemende scholen die niet deelnemen aan de Profijtklas, met controle voor achtergrondkenmerken en beginniveau.

Onderzoeksgroep, meetmomenten, effectmaten

De onderzoeksgroep bestaat uit alle leerlingen die in het schooljaar 2011-2012 aan de Profijtklas deelnemen. Dit zijn leerlingen uit de groepen 6, 7 en 8. Op de 28 Profijtklasscholen vinden we 477 leerlingen die geselecteerd zijn voor de Profijtklassen. Deze leerlingen zitten verdeeld over 80 klassen. De vergelijkingsgroep bestaat uit alle klasgenoten van de Profijtklaskinderen, dus alle groepen 6, 7 en 8 op de betrokken scholen nemen aan het onderzoek deel. In totaal zijn dit 989 leerlingen. Het totaal aantal leerlingen dat betrokken is in dit onderzoek bedraagt 1466.

Onderzoeksgroep

28 Profijtklasscholen:	80 reguliere klassen	1466	leerlingen
	Profijtklasleerlingen	477	leerlingen
	vergelijkingsgroep	989	leerlingen

De leerlingen die deelnemen aan een Profijtklas georganiseerd door de twee welzijnsorganisaties en hun klasgenoten zijn niet in deze onderzoeksgroep opgenomen. De reden is dat deze leerlingen afkomstig zijn van verschillende basisscholen; medewerking vragen van al deze basisscholen was te complex voor het onderzoek.

Om de vorderingen van de Profijtklasleerlingen en de vergelijkingsleerlingen te kunnen vaststellen zijn meerdere meetmomenten nodig. In beginsel gaat het om twee meetmomenten: het begin en het einde van het schooljaar 2011-2012.

Voor het meten van de leerprestaties gebruiken we als effectmaat de hoeveelheid leerwinst die leerlingen maken in de Profijtklas op het gebied van taal en rekenen. We vergelijken daarvoor de toetsscores aan het eind van de groep waarin de leerlingen zaten voorafgaand aan het Profijtklasjaar met scores aan het eind van het Profijtklasjaar, voor zowel de deelnemers aan de Profijtklas als hun klasgenoten die niet deelnemen. Onderzocht wordt aldus of de vooruitgang (leerwinst) verschillend is voor wel/niet deelnemers aan de Profijtklas. Daarbij kijken we ook of de leerwinst verschillend is, nadat we rekening houden met verschillen tussen wel/niet deelnemers in beginniveau, achtergrondkenmerken en niet-cognitieve kenmerken (zoals zelfvertrouwen, motivatie en gedrag).

Hiernaast wilden we aanvankelijk ook nog de leerwinst van de Profijtklaskinderen in het Profijtklasjaar vergelijken met de behaalde leerwinst in het voorgaande jaar, toen zij nog niet in de Profijtklas zaten, in de verwachting dat de leerwinst in het Profijtklasjaar hoger zou zijn. Dit bleek uiteindelijk toch niet mogelijk, omdat de leerwinst in een bepaald jaar technisch gezien niet zonder meer te vergelijken is met de leerwinst in een ander jaar. Deze vergelijking is dus achterwege gebleven. Voor wat betreft onderpresteren en de niet-cognitieve effecten bij leerlingen (gedrag, werkhouding, cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie) beperken we ons tot vorderingen/veranderingen die optreden in het schooljaar 2011-2012. Hiervoor zijn nieuwe gegevens verzameld op de Profijtklasscholen in het onderzoeksjaar (enkele maanden na aanvang van het schooljaar en aan het eind van het schooljaar); we konden hiervoor dus niet beschikken over gegevens uit een voorgaand schooljaar.

1.6. INSTRUMENTEN

Voor de effectmeting bij leerlingen is gebruik gemaakt van de volgende meetinstrumenten:

Cito LOVS toetsen Begrijpend lezen en Rekenen-Wiskunde. Deze twee toetsen, afkomstig uit het Leerling- en Onderwijsvolgsysteem (LOVS) van het Cito, worden door basisscholen zeer veel gebruikt, en dat geldt ook voor de Profijtklasscholen. We konden dus gebruik maken van toetsscorers die al op de scholen al verzameld zijn of worden. Deze scores zijn voor het onderzoek bij de scholen opgevraagd, voor het lopende schooljaar en het voorafgaande schooljaar. Het gaat voor begrijpend lezen om de M-versies (toets die afgenomen wordt in het midden van het schooljaar) en voor rekenen om de M- en E-versies (toetsen voor midden schooljaar en eind schooljaar). Voor begrijpend lezen bestaan geen E-versies van de toetsen. De keuze voor begrijpend lezen en rekenen is gemaakt omdat (a) deze twee leerdomen goede voorspellers zijn van toekomstig schoolsucces, (b) naar verwachting de meeste scholen in hun naschoolse lessen hierop accent leggen, gezien de doelstellingen van het project en (c) scores op deze toetsen op de meeste scholen beschikbaar zijn voor leerlingen in de bovenbouw.

Het komt voor dat scholen nog gebruik maken van 'oude' Cito LOVS-toetsen. Het Cito LOVS is bezig met een geleidelijke vernieuwing, waardoor er een periode lang zowel oude als nieuwe toetsen in gebruik kunnen zijn op scholen. Deze oude en nieuwe toetsen kunnen echter niet goed met elkaar vergeleken worden, dus voor de bepaling van leerwinst moet óf uitgegaan worden van oude toetsen óf van nieuwe toetsen. Bij een eerste inventarisatie meldden de meeste deelnemende scholen inmiddels met de nieuwe toetsen te werken. Achteraf gezien was dat toch op een aantal scholen niet het geval, met als gevolg dat we van een deel van de leerlingen de toetsresultaten niet konden gebruiken in onze analyses. Meer informatie hierover staat in hoofdstuk 2. Verder is gebruik gemaakt van een korte vragenlijst voor leerlingen voor het meten van cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie (zie bijlage 2). Deze vragenlijst bestaat uit een selectie van vragen die gebruikt worden in een leerlingenvragenlijst die ook in het COOL5-18 onderzoek wordt gebruikt. Deze vragenlijst is geschikt voor leerlingen vanaf groep 5. De verkorte versie (11 items) is in dit onderzoek afgenomen bij Profijtklaskinderen en hun klasgenoten in de groepen 6, 7 en 8, aan het begin en aan het eind van het schooljaar 2011-2012.

De vragenlijst diende twee doelen: enerzijds wilden we zicht krijgen op eventuele veranderingen in zelfvertrouwen en taakmotivatie bij de twee groepen leerlingen (om te zien of deelname aan de Profijtklas hierop effect heeft), anderzijds wilden we nagaan of Profijtklaskinderen zich al bij de start van het Profijtklasjaar onderscheiden van de andere leerlingen (bijvoorbeeld wat betreft motivatie). Daarmee kregen we meer zicht op het 'profiel' van een Profijtklasleerling en konden we betere beslissingen nemen bij het vergelijken met controlekinderen.

In de vragenlijst is ook gevraagd of de leerling in voorgaande jaren ook al aan de Profijtklas heeft deelgenomen. De afnameduur van de vragenlijst is ongeveer 10 minuten. Naast de vragenlijst voor leerlingen is gebruik gemaakt van het leerlingprofiel, een korte vragenlijst voor leerkrachten voor elke leerling uit zijn/haar klas. Dit leerlingprofiel bestaat uit 11 items die gaan over onderpresteren, gedrag, werkhouding en verwacht niveau voortgezet onderwijs (zie bijlage 3). De invulduur is ongeveer 1 minuut per leerling. Ook deze vragen zijn afkomstig uit het COOL5-18 onderzoek en uitvoerig beproefd. De bedoeling van deze lijst is dezelfde als die van de vragenlijst voor leerlingen, maar nu gaat het om variabelen die beter door leerkrachten kunnen worden beoordeeld. Evenals de leerlingvragenlijst is ook deze vragenlijst twee keer afgenomen, aan het begin en het eind van schooljaar 2011-2012.

Tot slot zijn voor het kwalitatieve deel van dit onderzoek interviewleidraden gemaakt voor de telefonische interviews met de directeuren en de Profijtklasleerkrachten.

Tevens is voor de schoolbezoeken een kort observatielijstje gemaakt en een lijstje met een paar vragen voor leerlingen.

1.7. WIJZE VAN DATAVERZAMELING

De leerlingvragenlijsten en de leerkrachtvragenlijsten zijn op naam van de school en de leerling gesteld om ze onderling koppelbaar te maken, en tevens koppelbaar met de overige gegevens (toetsscores en achtergrondgegevens). Aan de scholen is aan het begin van het schooljaar een namenlijst gevraagd van de leerlingen die aan de Profijtklas deelnemen en van al hun klasgenoten. Ook van de leerkrachten zijn de namen opgevraagd. Op basis hiervan zijn de vragenlijsten geproduceerd en per post naar de scholen verzonden. De eerste afname was gepland in oktober/november en een tweede afname in mei/juni. In verband met een latere start van dit onderzoek vond de eerste afname een maand later plaats dan gepland.

Voor de verzameling van de toetsscores en de noodzakelijke achtergrondgegevens zijn de scholen gevraagd om de gegevens per e-mail - bij voorkeur in Excel - aan te leveren. Van de Profijtklaskinderen en hun klasgenoten zijn de volgende gegevens opgevraagd: Toetsscores Begrijpend lezen en Rekenen-Wiskunde voor de schooljaren 2009-2010, 2010-2011 en 2011-2012. Hiermee is het mogelijk om voor twee schooljaren de leerwinst te berekenen. Achtergrondgegevens: leeftijd, sekse, leerlinggewicht, opleiding ouders, geboorteland ouders en verblijfsduur in het Nederlands onderwijs van het kind. Deze gegevens zijn nodig om goede vergelijkingen te kunnen maken tussen Profijtklaskinderen en de vergelijkingsgroep. Voor het kwalitatieve deel van dit onderzoek zijn gegevens verzameld door middel van telefonische interviews en schoolbezoeken. Om informatie te krijgen over de invulling van de naschoolse lessen, de succesbevorderende factoren en wensen/plannen van de scholen voor de toekomst om de Profijtklas voort te zetten, zijn telefonische interviews afgenomen met directies van de Profijtklasscholen en de leerkrachten van de Profijtklas.

De helft van de deelnemende Profijtklasscholen is in dit deel van het onderzoek betrokken. Op vier van deze scholen is tevens een Profijtklas bijgewoond en zijn leerlingen gevraagd naar hun ervaringen in de Profijtklas.

Om ook een beeld te kunnen schetsen van de Profijtklassen zoals die zijn vormgegeven door de welzijnsorganisaties is een gesprek gevoerd met de leidinggevenden van deze twee instellingen.

2. EFFECTMETING

2.1. ONDERZOEKSVRAGEN

In de effectmeting staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

Leidt deelname aan de Profijtklas tot de beoogde effecten bij leerlingen?

Voor het beantwoorden van deze vraag is gebruik gemaakt van de leerlingprofielen en leerlingvragenlijsten. Tevens zijn de toetsresultaten opgevraagd van de leerlingen die in schooljaar 2011-2012 in de Profijtklas zaten en hun klasgenoten. Zoals toegelicht in hoofdstuk 1 hebben we ons beperkt tot effecten na één jaar Profijtklas.

Aan het begin en aan het einde van het schooljaar zijn bij de Profijtklasleerlingen en hun klasgenoten gegevens verzameld. Door deze gegevens met elkaar te vergelijken, kunnen we het mogelijke effect van de Profijtklas (de experimentele conditie) bepalen en uitspraken doen in hoeverre de ontwikkeling van taal, rekenen, onderpresteren, gedrag, werkhouding, zelfvertrouwen en motivatie, gedrag gunstiger is van leerlingen in de Profijtklas ten opzichte van leerlingen die daar niet naartoe gingen. Tevens hebben we de adviezen voor het voortgezet onderwijs met elkaar vergeleken. Deze adviezen zijn in het leerlingprofiel opgevraagd bij de leerkrachten, ook bij leerkrachten in groep 6 en 7. Het gaat voor die groepen uiteraard om een verwacht advies.

2.2. RESULTATEN EFFECTMETING

Hieronder gaan we in 2.2.1 eerst in op de vraag wat voor leerlingen aan de Profijtklas zijn gaan deelnemen. Het betreft hier vergelijkingen tussen de Profijtklasleerlingen en de vergelijkingsleerlingen bij aanvang van de Profijtklas. In 2.2.2 gaan we in op de gemeten effecten, dus op vergelijking tussen beide groepen na een jaar Profijtklas.

2.2.1. Welke leerlingen worden voor deelname aan de Profijtklas geselecteerd?

Verschillen Profijtklasleerlingen met de vergelijkingsgroep bij aanvang van de Profijtklas?

Verschillen in onderpresteren en verschillen op niet-cognitief gebied: gedrag, werkhouding, cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie.

Allereerst hebben we de scores op de verschillende variabelen vergeleken tussen de leerlingen die voor de Profijtklas zijn geselecteerd en de vergelijkingsgroep. De resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 1. Gemiddelde score op onderpresteren en de niet-cognitieve schalen bij aanvang

	Profijtklas	vergelijkingsgroep
Onderpresteren*	2.75	2.63
Gedrag	3.61	3.54
Werkhouding*	3.46	3.33
Cognitief zelfvertrouwen*	3.85	3.77
Taakmotivatie*	4.38	4.31

*significant verschil tussen Profijtklas en vergelijkingsgroep, $p < .05$

Bij aanvang van de Profijtklas scoren de Profijtklasleerlingen op alle schalen hoger dan de vergelijkingsgroep. Op de variabelen onderpresteren, werkhouding, cognitief zelfvertrouwen en taakmotivatie zijn de verschillen significant. De leerlingen die voor de Profijtklas worden geselecteerd zijn dus leerlingen waar relatief vaak sprake is van onderpresteren en die een relatief goede werkhouding hebben volgens hun groepsleerkracht. Ook hebben ze naar eigen zeggen een betere taakmotivatie en meer cognitief zelfvertrouwen dan hun klasgenoten.

Verschillen op cognitief gebied: toetsresultaat taal en rekenen

Vervolgens hebben we de vaardigheidsscores op de toetsen begrijpend lezen en rekenen-wiskunde met elkaar vergeleken, de scores op de cognitieve variabelen.

Tabel 2. Gemiddelde vaardigheidsscore bij aanvang Profijtklas

	Profijtklas	vergelijkingsgroep
Groep 6		
Begrijpend lezen	18,98	20,68
Rekenen Wiskunde	72,20	73,92
Groep 7		
Begrijpend lezen	25,92	25,08
Rekenen Wiskunde	85,98	84,10
Groep 8		
Begrijpend lezen	38,91	38,32
Rekenen Wiskunde	103,37	101,28

Het niveau taal en rekenen/wiskunde van de Profijtklasleerlingen in groep 6 ligt bij aanvang van de Profijtklas iets lager dan de vergelijkingsgroep. Bij groep 7 en 8 ligt het niveau van de leerlingen in de Profijtklas ietsje hoger dan de vergelijkingsgroep. Er is echter geen sprake van significante verschillen. Profijtklasleerlingen starten dus niet lager of hoger dan de overige leerlingen.

Verschillen op achtergrondvariabelen

Onderstaand overzicht geeft de verdeling van de leerlingen weer naar achtergrondvariabelen voor de Profijtklasleerlingen en de vergelijkingsgroep.

Tabel 3. Achtergrondvariabelen van de leerlingen (in percentage van het totaal)

		Profijtklas	vergelijkingsgroep
Geslacht	Jongen	45,9	52,6
	Meisje	54,1	47,4
Leerlinggewicht	0	50,1	56,0
	0.3	9,9	10,0
	1.2	40,0	34,0
Opleiding	max LO	28,5	23,1
	max LBO	16,4	17,8
	max MBO	30,8	34,2
	max HO	13,4	16,2
	Onbekend	10,9	8,8
Herkomst	Nederlands	23,7	39,6
	Turks	27,0	24,9
	Marokkaans	27,0	19,8
	overig Niet-Westers allochtoon	21,8	15,1
	Onbekend	0,4	0,6

In de Profijtklas zitten iets meer meisjes, in de vergelijkingsgroep juist iets meer jongens. De helft van de leerlingen in de Profijtklas zijn leerlingen met een leerlinggewicht, vooral gewicht 1.2.

In de Profijtklas zitten wat meer leerlingen met laag opgeleide ouders van niet-Nederlands herkomst. Dit is ook de doelgroep van de Profijtklas.

2.2.2. Verbetering onderpresteren, gedrag, werkhouding, en toename cognitief

Zelfvertrouwen en taakmotivatie bij Profijtklasleerlingen vergeleken met de vergelijkingsgroep. Om te bepalen of er sprake is van verbetering op de niet-cognitieve variabelen van Profijtklasleerlingen en dit tevens te kunnen vergelijken met de vergelijkingsgroep, hebben we eerst de gemiddelde scores bij aanvang en aan het einde van de Profijtklas (én het verschil) in onderstaande tabel weergegeven. Het verschil is berekend door de behaalde score op de beginmeting af te trekken van de behaalde score op de eindmeting.

Tabel 4. Gemiddelde score op onderpresteren en de niet-cognitieve schalen; score op vijfpuntsschaal

	Profijtklas			vergelijkingsgroep		
	Voor	Na	verschil	Voor	Na	verschil
Onderpresteren	2.75	2.65	-0.11	2.63	2.55	-0.08
Gedrag	3.61	3.61	0.00	3.54	3.49	-0.06
Werkhouding	3.46	3.49	0.03	3.33	3.32	-0.01
Cognitief zelfvertrouwen	3.85	3.90	0.06	3.77	3.80	0.03
Taakmotivatie	4.38	4.31	-0.08	4.31	4.23	-0.07

Bij aanvang van de Profijtklas scoren de Profijtklasleerlingen op alle schalen hoger dan de vergelijkgroep. Hetzelfde beeld zie je aan het einde van het schooljaar terug. De gevonden verschillen tussen begin- en eindmeting zijn klein en niet significant. Profijtklasleerlingen zijn op deze kenmerken dus niet meer of minder vooruitgegaan dan de vergelijkgroep.

Met regressie analyse is vervolgens nagegaan of er verschillen bestaan tussen wel/niet deelnemers aan de Profijtklas, wanneer we rekening houden met de verschillen in achtergrondvariabelen tussen beide groepen. Dat bleek niet het geval te zijn. Bovendien genoemde conclusie blijft dus staan.

2.2.3. Leerwinst taal en rekenen van Profijtklasleerlingen vergeleken met de vergelijkgroep, apart voor groep 6, 7 en 8

De leerwinst wordt bepaald door de vaardigheidsscores op twee tijdstippen met elkaar te vergelijken. We vergelijken de leerlingen per groep, omdat de leerwinst in verschillende groepen niet hetzelfde hoeft te zijn. Zodoende kun je per groep zien of er sprake is van verbetering op het gebied van taal en rekenen voor de Profijtklasleerlingen vergeleken met de leerlingen die niet in de Profijtklas zaten.

	Profijtklas	vergelijkingsgroep
Groep 6		
Begrijpend lezen	8,18	6,08
Rekenen Wiskunde	12,40	12,22
Groep 7		
Begrijpend lezen	11,50	11,64
Rekenen Wiskunde	15,29	13,72
Groep 8		
Begrijpend lezen	11,30	10,02
Rekenen Wiskunde	5,44	4,86

De gevonden verschillen zijn klein en niet significant. De tendens in de cijfers is dat de leerwinst voor groep 6 voor begrijpend lezen groter is dan de vergelijkingsgroep. Voor rekenen-wiskunde geldt dit echter niet, daar is de leerwinst praktisch gelijk. De leerwinst voor groep 7 is voor begrijpend lezen praktisch gelijk. Bij hen is de leerwinst rekenen wiskunde juist weer iets groter. Bij groep 8 is de leerwinst voor zowel begrijpend lezen als rekenen-wiskunde bij Profijtklasleerlingen groter dan bij de vergelijkingsgroep.

Met regressie analyse is weer nagegaan of er significante verschillen in leerwinst bestaan tussen wel/niet deelnemers aan de Profijtklas, wanneer we rekening houden met verschillen in achtergrondvariabelen en (aanvangs)scores op de niet-cognitieve variabelen tussen beide groepen. Dat bleek niet het geval te zijn.

De conclusie over de leerwinst blijft dus staan: we zien op enkele plaatsen meer vooruitgang bij de Profijtklasleerlingen dan bij de vergelijkingsleerlingen, maar de verschillen zijn niet significant en we kunnen daarom niet spreken van een positief effect.

De leerwinst berekend voor leerlingen met vmbo-t/havo advies en gemiddelde citoscores

In tabel 5 zijn de Profijtklasleerlingen vergeleken met al hun klasgenoten. In de regressie-analyses is rekening gehouden tussen met aanvangsverschillen tussen beide groepen, dus daarvoor is gecontroleerd. Toch kan het zo zijn dat de vergelijking tussen Profijtklasleerlingen en de controlegroep nog niet helemaal adequaat is. Voor de Profijtklas zijn immers overwegend kinderen geselecteerd die qua verwacht niveau voortgezet onderwijs op de grens van vmbo-t en havo presteren. Het zijn dus vooral kinderen met vrij gemiddelde prestaties. In de controlegroep zitten ook leerlingen die zich meer aan de uitersten van de prestatieverdeling bevinden.

We hebben daarom hieronder nog een tweetal vergelijkingen toegevoegd, en daarin de controlegroep versmald tot alleen die leerlingen die qua verwacht niveau voortgezet onderwijs en qua niveau van leerprestaties overeenstemmen met de Profijtklasleerlingen.

De meeste leerlingen in de Profijtklas hebben zoals vermeld bij aanvang een vmbo-t of een vmbo-t/havo advies voor het Voortgezet onderwijs (zie voor meer gegevens hierover 2.2.4) en hebben een gemiddelde C score op de citotoetsen: bij hen valt de meeste leerwinst te behalen, zo luidt de verwachting. Daarom hebben we voor die groepen leerlingen apart de leerwinst berekend.

Allereerst zijn de leerlingen geselecteerd met een vmbo-t/havo advies bij aanvang van de Profijtklas en is voor hen de leerwinst berekend. Vervolgens is de leerwinst berekend alleen voor de leerlingen met een score C, D of E op de citotoetsen bij aanvang van de profijtklas (dus niet de leerlingen met een A- en/of B-score).

Tabel 6. Gemiddelde leerwinst per groep, alleen voor de leerlingen met vmbo-t of vmbo-t/havo advies bij aanvang Profijtklas

	Profijtklas	vergelijkingsgroep
Groep 6		
Begrijpend lezen	9,17	5,53
Rekenen Wiskunde	11,22	12,10
Groep 7		
Begrijpend lezen	12,16	12,91
Rekenen Wiskunde	15,58	14,54
Groep 8		
Begrijpend lezen	10,47	8,81
Rekenen Wiskunde	5,70	4,82

*significant verschil tussen Profijtklas en vergelijkingsgroep, $p < .05$

Bij deze vergelijking zijn de aantallen wat groter en de verschillen laten eenzelfde tendens zien als beide eerdere vergelijkingen: ook hier blijkt dat de leerwinst voor groep 6 voor begrijpend lezen groter is in de Profijtklas dan de vergelijkingsgroep. Eveneens zien we hier bij rekenen-wiskunde dat de leerwinst iets kleiner is.

De leerwinst voor groep 7 is voor begrijpend lezen iets kleiner dan de vergelijkingsgroep. Bij hen is de leerwinst rekenen wiskunde juist weer groter. Dit laatste verschil is ook significant. Er kan dus worden gesteld dat de Profijtklas een positief effect heeft op leerwinst rekenen-wiskunde voor de leerlingen in groep 7.

Bij groep 8 is, evenals bij de voorgaande vergelijkingen, de leerwinst voor zowel begrijpend lezen als rekenen-wiskunde bij Profijtklasleerlingen groter bij de vergelijkingsgroep.

Deze nadere analyses bevestigen dus in hoofdzaak het beeld van de eerste vergelijking. De uitkomst blijft dat de gevonden verschillen in leerwinst klein zijn en niet significant. Alleen als we de leerlingen met een gemiddelde en lage score op de citotoetsen met elkaar vergelijken, kunnen we concluderen dat Profijtklasleerlingen in groep 7 meer leerwinst hebben behaald op de toets Rekenen-Wiskunde dan de vergelijkingsgroep.

2.2.4. Adviezen voortgezet onderwijs van Profijtklasleerlingen vergeleken met de vergelijkingsgroep

In het leerlingprofiel is aan de leerkrachten gevraagd wat zij het meest geschikte type vervolgonderwijs voor de leerlingen vonden, zowel aan het begin als aan het einde van het Profijtklasjaar.

De volgende (combinatie-) adviezen werden gegeven:

Tabel 8. Adviezen voortgezet onderwijs (in percentages van het totaal)

	Profijtklas		vergelijkingsgroep	
	Voor	Na	Voor	Na
Vwo	1,1	2,6	8,4	9,2
Havo/Vwo	2,5	4,4	7,5	8,8
Havo	15,4	15,5	13,3	10,9
Havo/VMBO-t	17,7	15,2	10,0	8,3
VMBO-t	28,5	30,0	19,1	20,0
VMBO-t/VMBO-b/k	12,4	9,1	10,2	8,4
VMBO-b/k	22,3	23,2	31,5	34,3

Om het gemiddelde advies te kunnen bepalen, hebben we de adviezen als volgt gekwantificeerd:

- (7) Vwo
- (6) Havo/Vwo
- (5) Havo
- (4) Havo/VMBO-t
- (3) VMBO-t
- (2) VMBO-t/VMBO-b (beroepsgericht, basis/kader)
- (1) VMBO-b (beroepsgericht, basis/kader)

Met het gemiddelde advies kunnen we beter nagaan of er advieswinst wordt behaald door deelname aan de Profijtklas. Het resultaat is weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 9. Gemiddeld advies voortgezet onderwijs

	Profijtklas		vergelijkingsgroep	
	Voor	Na	Voor	Na
Gemiddeld				
VO-advies	3.04	3.14	3.19	3.16

Bij aanvang van het Profijtklasjaar ligt het gemiddelde advies van de Profijtklasleerlingen lager dan de vergelijkingsgroep. Aan het einde van het jaar benaderen de gemiddelde scores elkaar.

We zien dat het gemiddelde advies voor leerlingen uit de Profijtklas iets gestegen is aan het einde van het Profijtklasjaar. Bij de vergelijkingsgroep is het gemiddelde advies juist ietsje lager aan het eind van het jaar vergeleken met de beginmeting. Het lijkt er op dat de Profijtklas effect heeft in de vorm van een hoger advies. Ook hier zijn de verschillen echter niet significant.

2.3. SAMENVATTING EFFECTMETING

Het profiel van de Profijtklasleerling kan worden omschreven als een leerling die naar het oordeel van de leerkracht meer onderpresteert, goed gedrag vertoont en een goede werkhouding heeft. Het zijn leerlingen met meer zelfvertrouwen en een hoge taakmotivatie en met een gemiddeld advies voor het voortgezet onderwijs van vmbo-t(havo). Het zijn vaak leerlingen met leerlinggewicht 1.2, met laag opgeleide ouders van niet-Nederlandse afkomst, zo blijkt uit de onderzoeksgegevens.

De resultaten van de Profijtklas lijken positief als we kijken naar de leerwinst en de adviezen voor het voortgezet onderwijs. Echter, de gevonden verschillen zijn klein en de cijfers laten geen significante verschillen zien, ook niet als er rekening gehouden wordt met achtergrondvariabelen en de scores op de onderzochte variabelen bij aanvang van de Profijtklas.

We plaatsen bij deze uitkomst enkele kanttekeningen. Er zijn meerdere verschillen tussen de Profijtklasscholen gebleken, waardoor de effecten minder goed vergelijkbaar zijn en daarom ook minder goed te meten:

Start Profijtklas

Er zijn verschillende groepen die niet starten aan het begin van het schooljaar maar halverwege, in februari of maart van het lopende schooljaar. Dat komt voor bij Profijtklassen waar de leerlingen uit groep 8 na de Cito eindtoets uitstromen en hun plaatsen worden ingevuld met nieuwe leerlingen uit groep 6 en/of groep 7, die dan gaan starten in de Profijtklas.

Duur verlengde leertijd per week

Er zijn Profijtklassen die één keer per week plaatshebben (variërend van 1 tot 2 uur), andere scholen hebben twee keer per week een uur of 5 kwartier Profijtklas. Er is ook een variant met twee Profijtklassen per week: een keer taal, de andere keer rekenen, waar verschillende leerlingen naar toe gaan (een deel van de leerlingen gaat naar de Profijtklas Taal, een ander deel naar de Profijtklas Rekenen en ongeveer 1/3 van de leerlingen gaat naar beide Profijtklassen).

Selectie van de leerlingen

Er is één school die alle leerlingen uit de groep laat deelnemen aan de Profijtklas, alle andere scholen selecteren wel, maar de selectiecriteria zijn niet altijd hetzelfde.

Scholen met andere verlengde schooltijd varianten

Er is een school die tevens een schakelklas heeft voor leerlingen met taalachterstanden. De Profijtklas is daar specifiek gericht op rekenen (één van de leerlingen gaat zowel naar de schakelklas als naar de Profijtklas). De meeste overige Profijtklassen zijn meer op taal gericht dan op rekenen.

Op een andere school nemen leerlingen deel aan minimaal één vorm van verlengde schooldagactiviteiten. De Profijtklas is daar één van.

Verder zijn er nog wat andere omstandigheden in dit onderzoek die de effectmeting hebben bemoeilijkt:

Meetmoment begin Profijtklas

In verband met de late start van dit onderzoek kon de beginmeting voor de niet-cognitieve kenmerken niet daadwerkelijk aan het begin van het schooljaar plaatsvinden, de gegevens van de beginmeting dateren van december 2011/januari 2012.

Verder zijn de meetmomenten van de Cito-toetsen voor de gebruikte toetsen in dit onderzoek verschillend. Voor de toets Begrijpend Lezen is maar één toetsmoment per jaar, de M-toets in januari/februari. Voor de Cito toets Rekenen-Wiskunde zijn twee toetsmomenten per jaar, de M-toets in het midden van het schooljaar en de E-toets aan het einde van het schooljaar in mei/juni. Voor de toets Begrijpend Lezen is de beginmeting dus minder zuiver, omdat die halverwege het voorafgaande schooljaar ligt, en niet zoals bij Rekenen-Wiskunde aan het einde van het voorafgaande schooljaar.

Gebruik nieuwe en oude Cito toetsen

Bij de inventarisatie aan het begin van het onderzoek waren er maar een paar scholen die aangaven dat zij voor (een deel van de) toetsen de oude versie van het Cito gebruiken. Bij het opvragen van de toetsscores bleken toch meer scholen nog gebruik te hebben gemaakt van de oude toetsen. De toetsgegevens van de groepen waar nog gebruik werd gemaakt van deze oude Cito toetsen konden niet in deze effectmeting worden opgenomen, dit heeft de onderzoeksgroep verkleind.

3. INTERVIEWS MET SCHOLEN

3.1. ONDERZOEKSVRAGEN

In dit deel van dit onderzoek staan de volgende vragen centraal:

- Wat zijn de voornaamste kenmerken van de aanpak/de methodiek van de Profijtklas?
- Indien het project succesvol is volgens de scholen, wat zijn de voornaamste succesbevorderende factoren?
- Zijn scholen van plan de naschoolse lessen na afloop van het project voort te zetten?
- Welke inzichten levert het project op voor het landelijk beleid ten aanzien van verlengde leertijd?

3.2. SELECTIE SCHOLEN EN GEBRUIKTE ONDERZOEKSTRUMENTEN

In overleg met FORUM zijn 14 scholen geselecteerd voor dit deel van dit onderzoek, de helft van het aantal scholen met een Profijtklas. De geselecteerde scholen lagen verspreid over het land, waren verschillend qua opzet, hadden wel of juist geen groepsleerkracht voor de klas, en verschilden in startjaar. De geselecteerde scholen vertegenwoordigden zoveel mogelijk de diverse varianten van de Profijtklas (zie voor een overzicht bijlage 1).

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zijn telefonische interviews gehouden met de directie van de school en de leerkracht van de Profijtklas. Hiertoe zijn twee interviewleidraden opgesteld voor de directie van de school en de leerkracht van de Profijtklas. In de volgende paragraaf vindt u een samenvattende beschrijving van de resultaten uit de interviews.

3.3. SAMENVATTENDE BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN

3.3.1. Gekozen varianten Profijtklas

Tabel 10. Duur Profijtklas per week

	n scholen (totaal= 14)	%
1 x per week 2 uur	6	43
2 x per week 1 uur	3	21
1 of 2 x per week 1 uur	2	14
1 x per week 1 uur	1	7
2 x per week 5 kwartier	1	7
2 x per week 2 uur ihkv de verlengde schooldag	1	7

De meeste scholen hebben de Profijtklas gedurende 2 uur per week, meestal op één vaste middag, anders verdeeld over twee middagen. Twee scholen hebben de Profijtklas langer dan 2 uur per week en 1 school heeft de Profijtklas beduidend korter, namelijk maar 1 uur per week. De school die nu een Profijtklas heeft van één uur per week is voornemens om dit volgend jaar uit te breiden naar 2 uur per week.

Er is een school die ervoor heeft gekozen om een aparte Profijtklas te organiseren voor taal en een tweede Profijtklas voor rekenen, beide gedurende 1 uur per week. Een derde van de leerlingen gaat naar beide groepen (zij hebben dus 2 uur per week Profijtklas), de andere Profijtklasleerlingen gaan of naar taal of naar rekenen (en hebben dus 1 uur per week Profijtklas). Bovendien is er een school die werkt met twee Profijtklassen voor groep 7 en 8, omdat zij op school kiezen voor homogene groepen. De 7e groepers beginnen bij hen halverwege het schooljaar met de Profijtklas (1x per week), in groep 8 gaan zij starten met 2 x per week en na de cito eindtoets is de Profijtklas voor hen nog maar 1 x per week. Onder de 14 scholen is één school die niet selecteert: alle leerlingen uit groep 7 en 8 nemen deel, de Profijtklas is daar gelijk aan de reguliere groep.

3.3.2. Selectie van de leerlingen

De meeste scholen selecteren leerlingen uit de groepen 6,7 en 8 met een gemiddelde cito score (score C, niet de leerlingen met de hoogste scores A/B of de laagste scores D/E) en met een prognose voor het vmbo-t. Het zijn leerlingen met onbenut prestatiepotentieel, ze hebben wel de leercapaciteit, maar er komt nog te weinig uit en ze hebben dat extra zetje in de rug nodig. Behalve de toetsresultaten selecteren de scholen de leerlingen ook op motivatie, werkhouding en inzet. "Je bereikt met een stukje extra onderwijstijd heel veel met kinderen die gemotiveerd zijn, dat is gigantisch!" Het moet gaan om leerlingen die leerbaar zijn, daar worden de grootste opbrengsten verwacht. Het zijn veelal leerlingen die thuis weinig Nederlands spreken.

Er zijn maar zelden leerlingen die uitvallen. Als dit wel het geval was, dan ging het om leerlingen die niet meer gemotiveerd waren of te weinig inzet vertoonden of, in een enkel geval, om leerlingen van wie de ouders niet betrokken waren. Het komt ook een heel enkele keer voor dat een leerling de Profijtklas niet vervolgt omdat de scores voldoende hoog zijn of het zelfvertrouwen zodanig is toegenomen dat de leerling "gewoon" weer mee kan met de reguliere klas. Bij de selectie van de leerlingen zijn de Profijtklasleerkrachten niet altijd betrokken. Het zijn vaak de directie en de intern begeleider die dat doen in samenspraak met de groepsleerkrachten. Als groepsleerkracht is de Profijtklasleerkracht dus vaak wel betrokken bij de selectie van zijn/haar leerlingen, maar niet bij de selectie van de leerlingen uit andere groepen.

3.3.3. Achtergrond Profijtklasleerkrachten

Op 9 van de 14 scholen zijn het de reguliere groepsleerkrachten die lesgeven in de Profijtklas. Op de overige scholen is gekozen voor een leerkracht met prepensioen, een Pabo student, LIO-stagiaire, of administratief/financieel medewerkster met leservaring. Bij de selectie van de Profijtklasleerkracht speelde vooral de motivatie en het enthousiasme een grote rol. Vaak hebben de leerkrachten naast hun groep meerdere taken op school. De voorkeur gaat uit naar gekwalificeerde leerkrachten, die kunnen de aanpak beter aanpassen aan de behoeften van leerlingen. Vrijwilligers zonder ervaring in het onderwijs zijn minder geschikt bevonden voor het runnen van de Profijtklas. Op één school is de directie van mening dat de Profijtklas minder geschikt is voor de reguliere groepsleerkracht die al de hele dag voor de groep heeft gestaan en daar ook de voorbereiding voor heeft. Op deze school is de administratief/financieel medewerkster bereid gevonden om de Profijtklas te draaien met leservaring. De Profijtklasleerkracht is iemand die heel goed op de hoogte is hoe kinderen zich ontwikkelen.

"In de meest ideale situatie geeft de leerkracht van de leeftijdsgroep ook de Profijtklas." Leerkrachten krijgen geen externe ondersteuning en vinden dat ook niet nodig, maar wel ervaren zij van het team onderling de nodige ondersteuning, regelmatig en ad hoc.

3.3.4. Methodiek/aanpak van de Profijtklaslessen: invulling van de naschoolse lessen

Bij de meeste scholen ligt het accent op taal, woordenschat en begrijpend lezen. Ook rekenen krijgt aandacht, maar minder en dan vooral gericht op de talige kant van het rekenen. Op één school is de Profijtklas uitsluitend gericht op rekenen, zij hebben voor taal een schakelklas. In veel Profijtklassen is gekozen voor specifieke methoden als Nieuwsbegrip, Kidsweek en Blits, omdat het leuk en uitdagend lesmateriaal is. Nieuwsbegrip en Kidsweek worden tevens gebruikt om de leefwereld van de leerlingen te vergroten en de leerlingen meer bij de actualiteit te betrekken: de wereld is groter dan je eigen flat, straat of school. Er is ook veel aandacht voor het vergroten van de (mondelling) woordenschat, onder andere door te werken met woordweb. Naast de aandacht voor taal en rekenen is de Profijtklas ook gericht op het vergroten van zelfstandigheid en zelfvertrouwen en motivatie voor school, of op sociale vaardigheden.

“Als ze bijvoorbeeld een debat willen houden in de klas is een eerste vaardigheid dat ze naar elkaar luisteren en respect hebben voor elkaars mening.” Er wordt in de Profijtklassen weinig klassikaal gewerkt, er wordt vaker in niveaugroepjes of zelfstandig gewerkt en gebruik gemaakt van gevarieerde werkvormen. Omdat de groepen klein zijn, is er meer individuele aandacht mogelijk en meer ruimte voor eigen inbreng van de leerlingen. Omdat er geen vast curriculum ligt is een bijkomend voordeel dat het programma niet af hoeft en de leerkracht beter kan inspelen op de actualiteit en de behoeften van de leerlingen.

In de Profijtklassen is altijd ruimte voor ontspanning, een educatief spelletje, wat eten, drinken. Het moet leerzaam zijn, maar ook leuk na een lange schooldag. De meeste Profijtklassen hebben een jaarlijks uitstapje met de klas naar een museum, bijvoorbeeld Nemo, het concertgebouw of Corpus. “Klasgenoten zijn soms wel jaloers, met name op het uitstapje één keer per jaar.”

3.3.5. Relatie reguliere lesprogramma en groepsleerkrachten

In een enkele Profijtklas gaat het om pre-teaching ter voorbereiding op de lessen in het reguliere programma en is het Profijtklasprogramma daar dus ook op afgestemd. In de meeste Profijtklassen zijn de lessen juist een aanvulling op het lesprogramma in de reguliere groep, met een eigen programma en vaak ook een eigen methode, iets extra's dat niet in de reguliere groep wordt gebruikt. Voor de leerlingen is het ook heel stimulerend om iets te hebben dat de andere leerlingen niet hebben, het levert nieuwe succeservaringen op en dat is erg motiverend. Alle leerkrachten van de Profijtklas hebben regelmatig contact met de groepsleerkrachten van de leerlingen over de leerlingen, hun gedrag en de voortgang. Dit contact is informeel, niet gepland, maar er is voldoende informatie-uitwisseling. Op de meeste scholen worden de resultaten van de Profijtklas meerdere keren per jaar besproken met de intern begeleider en de groepsleerkrachten. Een aantal Profijtklasleerkrachten, die tevens groepsleerkracht zijn, geven aan dat Profijtklasleerlingen in de eigen groep zekerder van zichzelf zijn geworden, vaker hun vinger durven op te steken en meer betrokken zijn bij de les. Enkele leerkrachten geven aan dat sommige Profijtklasleerlingen meer inzet tonen, beter opletten, soms betere werkstukken maken of opeens de sommen van breuken begrijpen. Door veel leerkrachten wordt een toegenomen zelfvertrouwen van de leerlingen gesignaleerd.

3.3.6. Ervaringen van leerlingen, ouders en leerkrachten

Volgens de geïnterviewde directies en leerkrachten zijn de leerlingen, ouders en leerkrachten allemaal heel positief en enthousiast over de Profijtklas. In het begin moeten leerlingen vaak wennen (ook omdat andere kinderen vrij zijn), maar gaandeweg vinden ze het steeds leuker en raken ze heel gemotiveerd. De Profijtklas werkt heel stimulerend. “Soms zijn er wel vragen van leerlingen waarom ze in de Profijtklas zitten en anderen die net zo slecht zijn in rekenen bijvoorbeeld niet (ben ik dan zo dom?). Dan leg ik uit dat dat juist niet het geval is, dat wij denken dat zij juist meer kunnen en met wat extra begeleiding wat zekerder worden van zichzelf.” Als leerlingen beseffen waarom ze in de Profijtklas zitten en zelf merken wat ze er aan hebben, qua leerprestaties en zelfvertrouwen, neemt de motivatie alleen maar toe en houden ze het goed vol. Ze zijn trots dat ze ervoor gevraagd zijn.

“Ze zijn zo trots als een aap met twee staarten. Na de eerste keer liepen ze jubelend door de gang. Ze zijn altijd blij en hebben altijd zin. Ze zitten er toch maar allemaal, ook als het mooi weer is.” “Ik vraag de leerlingen ook waarom zij denken dat ze de Profijtklas nodig hebben, wat ze van mij als leerkracht verwachten en wat ik van hen verwacht, zodat ze zelf verantwoordelijk worden voor hun leergedrag.” De ouders van de leerlingen zijn heel betrokken bij de Profijtklas. Zij worden aan het begin van het jaar op de meeste scholen uitgenodigd voor een informatieavond en tekenen daar een contract. Zij zijn heel blij met deze extra kans voor hun kind, de extra aandacht voor het leerproces van hun kind, en vinden het een hele eer. Ouders zijn trots en waarderen het zeer dat de school zich zo inzet voor de extra lessen en vinden het ook heel fijn dat het kosteloos is. “Ouders vinden het geweldig, zijn heel enthousiast, willen héél graag dat hun kind deelneemt aan de Profijtklas.” Ouders worden geïnformeerd via brieven en ouderbijeenkomsten en betrokken bij het jaarlijkse uitstapje. Aan het eind van het jaar is er vaak een slotbijeenkomst, al dan niet georganiseerd door de kinderen zelf, met een officiële uitreiking. Een aantal scholen overweegt een extra ouderbijeenkomst halverwege het jaar te organiseren om de voortgang te bespreken en ouders nog meer te betrekken.

Op de meeste scholen zijn er wel ouders die vragen om plaatsing van hun kind in de Profijtklas en, als dat niet mogelijk is, teleurgesteld zijn. Meerdere leerkrachten geven aan dat een goede en duidelijke uitleg naar ouders én kinderen hierover erg belangrijk is, zodat iedereen begrijpt waarom een leerling wel of niet voor de Profijtklas is geselecteerd.

Er zijn maar zelden ouders die deelname van hun kind weigeren omdat zij het niet nodig vinden voor hun kind, of vanwege andere activiteiten in de vrije tijd. Vrijwel alle ouders zijn heel blij met de selectie van hun kind voor de Profijtklas.

Verwachtingen en evaluatie

Door alle respondenten (directeuren en Profijtklasleerkrachten) wordt de verwachting uitgesproken dat de leerlingen in de Profijtklas beter gaan presteren (hogere scores behalen op de cito toetsen) en dat hun zelfvertrouwen wordt vergroot, wat onder andere tot uiting komt in een actievare inbreng van de leerlingen en een betere werkhouding. Ook wordt verwacht dat leerlingen doorstromen naar een hoger niveau van het voortgezet onderwijs, omdat de Profijtklas leerlingen beter voorbereidt op het voortgezet onderwijs en ook de zelfstandigheid van leerlingen stimuleert.

Door een aantal scholen wordt aangegeven dat het moeilijk is om de prestaties van de leerlingen te beoordelen vergeleken met de reguliere klas.

“Het succes of het falen is moeilijk toe te schrijven aan de activiteiten in de Profijtklas.” Het is dan ook lastig om de vorderingen alleen toe te schrijven aan de Profijtklas. Wel signaleren de meeste leerkrachten dat leerlingen zekerder worden, meer zelfvertrouwen krijgen en dat beïnvloedt de resultaten.

De meeste scholen vinden dat de leerlingen het goed doen: de uitstroom is relatief hoog, de 8e groepers krijgen hogere adviezen en de 7e groepers scoren hoger op de entreetoets. De tempotoets wordt door een aantal scholen gebruikt om de voortgang te meten. De meerderheid van de Profijtklasleerlingen gaat met de cito-scores vooruit, maar er zijn wel individuele verschillen. Veel van de ondervraagde directeuren en leerkrachten geven aan dat dankzij de extra leertijd de prestaties van de leerlingen zijn verbeterd.

3.3.7. Succesbevorderende factoren en faalfactoren: wat werkt goed, wat minder?

Wat gaat goed?

Door de extra leertijd is er een extra aanbod en training van de basisvaardigheden voor die leerlingen met de verwachting dat dit hogere leerprestaties oplevert, een hoger advies voor het voortgezet onderwijs en meer zelfvertrouwen.

In de Profijtklas krijgen de leerlingen meer individuele aandacht, wat ze fijn vinden.

“De Profijtklas doet juist die groep kinderen die wat aandacht te kort komt, zo goed.

Door de Profijtklas zet je ze erg in het zonnetje en dat doet ze heel goed.”

Leerlingen ervaren dat leren leuk is. De succesfactor van de Profijtklas is de kleine groep met gemotiveerde leerlingen en een gemotiveerde leerkracht. De sfeer in de klas is hierbij ook heel belangrijk en de ruimte voor eigen inbreng van de leerlingen.

“Met name de sfeer in de groep is bepalend voor het succes van de Profijtklas. Leerlingen hebben de kans om te leren. Er wordt naar hen geluisterd, ze komen met eigen ideeën en de manier van werken spreekt hen aan. Ze vinden het fijn om er te zijn en te weten waar ze aan toe zijn.” Bepalend voor het succes is volgens de geïnterviewden het doorzettingsvermogen van leerlingen om er iets van te maken en de inzet van de leerkracht om met behulp van de methode en didactiek deze leerlingen optimaal te begeleiden. Het werken met goed vormgegeven en uitdagend lesmateriaal werkt daarbij heel stimulerend.

“Bepalend is dat leerlingen goed les krijgen. Het gaat om een duidelijke en gestructureerde manier en een helder aanbod. De leerkracht moet sterk zijn in zijn didactische aanpak, daar heeft de leerling baat bij”.

Tevens wordt aangegeven dat de kracht van de Profijtklas is dat leerlingen er meerdere jaren aan kunnen deelnemen en zo lang mogelijk verlengde leertijd kunnen krijgen.

Dat de Profijtklas voor ouders kosteloos is, wordt ook meerdere keren genoemd als bijkomend voordeel.

Wat gaat iets minder goed?

De Profijtklas heeft vaak te kampen met opstartproblemen aan het begin van het schooljaar, omdat er tijd nodig is voor de voorbereidingen van de Profijtklas, de selectie van de leerlingen, het organiseren van de ouderbijeenkomst. Een aantal scholen geeft aan dat zij de selectie van de leerlingen gaan doen aan het eind van het schooljaar, zodat zij direct na de zomervakantie kunnen beginnen.

Het is niet altijd even eenvoudig voor een school om goede en gemotiveerde leerkrachten te vinden voor de Profijtklas.

Een aantal scholen geeft aan dat de motivatie voor de Profijtklas van 8e groepers na de Cito - eindtoets afneemt. Ze verschillen echter van mening over of de Profijtklas voor hen dan moet worden gestopt of juist moet worden voortgezet. De keuze voor stopzetting komt voort uit de overtuiging dat 8e groepers in die periode teveel andere activiteiten hebben, waardoor de continuïteit van de Profijtklas niet gewaarborgd is. Dan wordt gekozen voor uitstroom en instroom van nieuwe groepen na de Cito-eindtoets. De keuze voor voortzetting komt voort uit de overtuiging om juist deze leerlingen toch dat zetje mee te geven voor hun overgang naar het voortgezet onderwijs.

3.3.8. Wensen/plannen van scholen voor de toekomst: zijn scholen van plan om naschoolse lessen voort te zetten na afloop van het project?

Alle scholen willen de Profijtklas voortzetten, het liefst structureel, op één na. Dat is een hele kleine school, die na afloop van het project geen financiën beschikbaar heeft en te kampen heeft met een te hoge werkdruk voor de leerkrachten. Ook een andere school geeft als knelpunt aan de mogelijke inkrimping van het aantal leerlingen en daardoor verlies van leerkrachten.

3.3.9. Bijdrage van de Profijtklas aan het overheidsbeleid op het gebied van leertijdvergroting: welke inzichten levert het project op voor het landelijk beleid en het onderwijsveld?

Schooldirecties geven aan dat alle extra leertijd helpt om de prestaties van kinderen te verbeteren, het zogenaamde onbenut potentieel. Andere vormen van verlengde leertijd zijn bijvoorbeeld weekend- of zomerscholen, waar kinderen les krijgen in kleine groepen en meer aandacht kunnen krijgen. De profijtklas is een enorme verrijking voor de doelgroep, verlengde leertijd biedt deze leerlingen de extra ondersteuning die ze nodig hebben.

Een aantal directeuren stelt dat de Profijtklas, dit project van 4 jaar, overgenomen moet worden door het ministerie met structurele gelden.

“Het landelijk beleid zou een belangrijke investering moeten doen voor kwetsbare leerlingen, maar die financiering wordt steeds minder. De belasting van de leerkrachten wordt hiermee groter, maar zij laten zich niet ontmoedigen.”

3.3.10. Relatie FORUM, schoolbestuur en plaats van de Profijtklas op school

De meeste schooldirecteuren geven aan dat de relatie met FORUM goed is en dat zij het bezoek van de projectleider aan de Profijtklas op prijs stellen. Zij krijgen ook desgevraagd advies en ondersteuning van FORUM, zij faciliteren in geld en kennis. De bijeenkomsten door FORUM georganiseerd zijn heel informatief en zinvol. Wel wordt aangegeven dat soms praktische informatie wordt gemist en dat de bijeenkomsten ook meer zouden kunnen worden gebruikt voor onderlinge uitwisseling van ervaringen met andere scholen, dat geldt voor zowel directeuren als leerkrachten.

Het wordt door scholen ook als zeer prettig ervaren dat ze vrij zijn gelaten bij het opzetten van het plan, om zodoende goed aan te kunnen sluiten bij de behoefte en vraag van de school. De directies van de scholen geven aan dat het schoolbestuur weinig tot niet betrokken is bij het opzetten van de Profijtklas en spreken van een “bestuur op afstand”. Het bestuur is slechts geïnformeerd, maar heeft inhoudelijk geen bemoeienis met de Profijtklas. Op alle scholen is de Profijtklas gewoon onderdeel van de naschoolse activiteiten die de school organiseert: een naschoolse activiteit met een schoolse inhoud. De Profijtklas heeft de plaats van de Profijtklas op school, niet meer en niet minder. “Inmiddels is de Profijtklas al ingeburgerd in de school.”

De meeste scholen hebben naast de Profijtklas een aanbod van meerdere naschoolse activiteiten, zie onderstaand overzicht van het aantal genoemde activiteiten.

Tabel 11. Andere naschoolse activiteiten op school

	n scholen (totaal= 14)	%
sport en kunst: activiteiten gericht op vrije tijdsbesteding	9	64
behalve activiteiten gericht op vrije tijdsbesteding ook een plusklas of toptijdklas voor getalenteerde leerlingen en/of weekendschool / zomerschool	3	21
Huiswerkklas	3	21
schakelklas (in samenwerking met andere scholen in de wijk)	1	7
geen andere naschoolse activiteiten	3	21

3.4. SAMENVATTING INTERVIEWS SCHOLEN EN LEERKRACHTEN

De meeste scholen hebben de Profijtklas gedurende twee uur per week en selecteren voor de Profijtklas gemotiveerde leerlingen met een gemiddeld prestatieniveau. Het zijn meestal de groepsleerkrachten van de school die voor de Profijtklas staan, soms is het een leerkracht in opleiding, of een voormalig leerkracht met veel ervaring in het onderwijs. De meeste Profijtklassen zijn gericht op taal. Leerkrachten gebruiken uitdagend lesmateriaal, afwisselende werkvormen en besteden veel aandacht aan de actualiteit en de behoeften van de leerlingen. Leerlingen, ouders en leerkrachten zijn allemaal heel positief en enthousiast over de Profijtklas en hebben hoge verwachtingen. Er worden volgens de directies en de Profijtklasleerkrachten goede resultaten geboekt. Met een enkele uitzondering willen alle scholen de Profijtklas voortzetten, ook na afloop van het project, voor de financiering wordt dan intern op school of extern een oplossing gezocht. De motor van de Profijtklas zit in de motivatie en het enthousiasme van de leerkrachten in combinatie met de motivatie en het enthousiasme van de leerlingen.

4. DE PROFIJTKLAS IN BEELD: ENKELE INDRUKKEN VAN DE PRAKTIJK

Om een indruk te krijgen van de praktijk van de Profijtklas zijn vier scholen bezocht waar een Profijtklasles is bijgewoond en een aantal leerlingen is gevraagd naar hun ervaringen. De vier bezochte Profijtklassen hadden een verschillende aanpak, hieronder volgt een korte beschrijving van de bijgewoonde lessen.

Werken met Nieuwsbegrip

Er wordt gewerkt met Nieuwsbegrip. Eerst worden in de klas actuele onderwerpen besproken uit het nieuws (tv en/of krant) met heel veel inbreng van de leerlingen. Hierover krijgen de leerlingen ook een huiswerkopdracht mee voor de volgende keer. Er wordt verder gewerkt met Nieuwsbegrip: de teksten worden uitgedeeld, leerlingen moeten belangrijke woorden onderstrepen. Eerst wordt klassikaal gewerkt en uitleg gegeven over het gebruik van woordhulp en signaalwoorden. Daarna wordt individueel of in groepjes aan de opdrachten gewerkt met hulp van de leerkracht. Klassikaal worden daarna de opdrachten besproken. De leerlingen hebben allemaal wat te drinken gekregen aan het begin van de les. Leerlingen mogen zelf kiezen waar ze gaan zitten, alleen de leerlingen van groep 6 zitten bij elkaar in één groepje zodat de leerkracht hen extra aandacht kan geven. De leerlingen van groep 7 bespreken de opdrachten meer met elkaar.

Vooraf Rekenen

De leerlingen hebben hun plaats in de klas in vaste groepjes, herkenbaar aan de kleur van het etui op tafel. Er wordt begonnen met een cijferspelletje, waarbij een leerling voor de groep een getal tussen de 0 en 1000 moet bedenken en de leerlingen in de klas moeten raden wat het juiste getal is. Zij krijgen alleen te horen of het antwoord hoger of lager is en dan is de volgende aan de beurt. Leerlingen vinden het klaarblijkelijk een heel erg leuk spel, iedereen doet actief mee. Hierna worden de afspraken voor de Profijtklas, het lesprogramma van die dag en de regels in de klas op het digibord geprojecteerd en voorgelezen door de leerkracht. Vervolgens deelt de leerkracht werkbladen uit met sommen met geldeenheden. Na een klassikale uitleg gaan de leerlingen zelf werken aan hun werkblad. De leerkracht helpt waar nodig en geeft aanwijzingen. Na een periode van zelfstandig werken kondigt de leerkracht aan dat de sommen klassikaal worden besproken. Alle leerlingen krijgen achtereenvolgens de beurt om antwoorden te geven die klassikaal worden besproken. Aan het einde van de les worden de ingevulde werkbladen ingeleverd om na te kijken. Het materiaal van elke leerling wordt bewaard in een leerlingmap van de Profijtklas.

Lesgeven in Carroussel

Deze les wordt begonnen met de tempotoets voor alle leerlingen. Het is de laatste les van het jaar. Leerlingen worden door de leerkracht zo geplaatst dat ze allemaal apart zitten voor het individueel maken van de toets. Na het uitdelen van de blaadjes, geeft de leerkracht het signaal dat ze de blaadjes om mogen draaien en aan de toets mogen beginnen. De leerkracht staat niet alleen voor de klas, maar heeft ondersteuning van twee collega's. Na het maken van de toets worden pakjes drinken uitgedeeld aan de leerlingen en worden ze verdeeld in twee groepen.

Eén groep voor rekenen (begeleid door leerkracht 1) en de andere groep voor begrijpend lezen (begeleid door leerkracht 2 en 3). Alle leerlingen hebben een map met de lesstof van de Profijtklas en, afhankelijk van de groep waar ze in zitten, zoeken ze dat op in hun map. In het groepje rekenen wordt zelfstandig gewerkt met hulp van leerkracht.

In het groepje Begrijpend lezen krijgen leerlingen de beurt om hardop te lezen met aandacht voor intonatie. Daar is veel interactie en uitleg bij woorden die leerlingen niet begrijpen en bepaalde uitdrukkingen, bijvoorbeeld "een traantje wegpinken". Na een half uur worden de groepen gewisseld: de taalgroep gaat rekenen en de rekengroep gaat begrijpend lezen. De laatste les van het jaar wordt feestelijk afgesloten met een traktatie.

Heel veel taal: Woordweb

In de klas wordt over de schoolreis van de leerlingen gesproken, waar ze de week ervoor heen zijn geweest. De leerkracht vraagt naar wat de leerlingen allemaal hebben meegemaakt. Door alle ervaringen te benoemen en te noteren op het bord ontstaat een woordweb. Er heerst een duidelijke orde in de klas, leerlingen steken hun hand op als ze wat willen vragen en/of krijgen een beurt van de leerkracht. Alle leerlingen hebben spontaan inbreng en worden actief betrokken bij de les. Er komen veel moeilijke woorden voorbij, bijvoorbeeld corvee of logboek. De leerkracht is heel veel aan het woord en geeft uitleg van alle woorden die ter sprake komen. Het is heel veel taal. De leerkracht gaat uit van de belevingswereld van de kinderen. Alle leerlingen zijn erg geboeid en betrokken bij de les. Het is een gezamenlijk proces waardoor heel uiteenlopende onderwerpen aan de orde komen, beginnend bij de schoolreis en eindigend met het dagboek van Anne Frank. De uitgedeelde Kidsweek moet maar wachten tot de volgende week Profijtklas...

De leerlingen aan het woord

Op de vier bezochte scholen zijn bij elke Profijtklas enkele leerlingen gevraagd naar hun ervaringen in de Profijtklas. Met één uitzondering zijn alle leerlingen heel positief over de Profijtklas: ze vinden het leuk en begrijpen heel goed waarom zij in de Profijtklas zitten en niet andere leerlingen uit hun klas (niet te lage cijfers en ook niet te hoge cijfers). Voorafgaand aan de Profijtklas zijn de leerlingen samen met hun ouders geïnformeerd met een brief en ook op school. Het is aan de meeste leerlingen wel duidelijk uitgelegd dat ze geselecteerd zijn omdat de leerkracht denkt dat ze beter kunnen presteren en door de Profijtklas wel hogere cijfers zouden kunnen halen. Leerlingen geven aan dat ze meer aandacht krijgen in de Profijtklas en dat er meer aandacht is voor een onderwerp, vooral met begrijpend lezen, spelling en woordenschat. Ze geven ook aan dat ze van elkaar veel leren, dat je meer kan vragen en veel meer uitleg kan krijgen. Daar is ook veel meer tijd en aandacht voor in de Profijtklas. Ook noemen leerlingen leuke opdrachten die ze krijgen in de Profijtklas, bijvoorbeeld het opmeten van het schoolplein en de spelletjes die er worden gedaan. Soms leren ze andere dingen die ze nog niet in de gewone klas hebben gehad en krijgen ze heel anders les, bijvoorbeeld het in groepjes werken met meerdere leerkrachten. Omdat de klas veel kleiner is, is het ook veel rustiger in de klas. De leerlingen kunnen desgevraagd eigenlijk geen dingen noemen die ze minder leuk vinden aan de Profijtklas, behalve als er veel wordt herhaald of er te lang aan hetzelfde wordt gewerkt.

In één klas met leerlingen uit groep 6, 7 en 8 geven wel een paar leerlingen uit groep 6 aan dat ze het een beetje te moeilijk vinden en denken dat het meer geschikt is voor de leerlingen uit groep 7.

Ook hun ouders vonden het goed dat ze in de Profijtklas kwamen en zo meer leren, het wordt thuis ook wel ondersteund. De leerling die niet zo positief is over de Profijtklas, geeft aan dat hij niet zo veel leert, omdat het te makkelijk is, en als hij het niet zo goed snapt hij weinig aandacht krijgt en weinig de beurt krijgt.

De overige leerlingen vinden allemaal dat het beter met hen op school gaat omdat zij in de Profijtklas zitten en denken dat ze een hoger advies zullen krijgen voor het voortgezet onderwijs. Een aantal leerlingen krijgt ook te horen van hun eigen groepsleerkracht dat het beter gaat. Een paar leerlingen heeft nog geen duidelijk idee wat zij later willen worden, maar het merendeel heeft daar al wel een uitgesproken idee over. En de meeste leerlingen zijn ervan overtuigd dat de Profijtklas hen helpt om dat te bereiken.

5. DE PROFIJTKLAS EVEN ANDERS IN BEELD: DE AANPAK VAN TWEE WELZIJNSORGANISATIES

Er zijn twee welzijnsorganisaties met een Profijtklas, ASHA/OASE in Utrecht en SSOP (Stichting Steunpunt Ontwikkeling en Participatie) in Amsterdam. Deze Profijtklassen zijn anders georganiseerd dan de klassen op school en het was niet mogelijk om deze Profijtklassen op te nemen in de effectmeting. De voornaamste reden hiervoor was dat de leerlingen van de Profijtklas afkomstig zijn van meerdere scholen en het logistiek onmogelijk was om al deze scholen in het onderzoek te betrekken. Om ook van deze Profijtklassen een beeld te kunnen schetsen is een gesprek gevoerd met de leidinggevendenden van de twee welzijnsorganisaties.

Achtergrond

Beide organisaties zijn ontstaan uit ouderinitiatieven en hebben al een lange periode ervaring met huiswerkbegeleiding. Ouders gaven aan dat ze wilden dat hun kinderen werden geholpen met school, om zo verder te kunnen komen. ASHA heeft al meer dan 20 jaar ervaring met huiswerkbegeleiding, SSOP meer dan 10 jaar. Ze hebben allebei in het verleden goede ervaringen opgedaan met het project Shell Cares uit 2002, waarbij geld en vrijwilligers werden ingezet bij meerdere projecten voor huiswerkbegeleiding in een aantal grote steden. Dit project werd door Shell in samenwerking met FORUM opgestart om de maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen en tevens de medewerkers van Shell in te zetten als vrijwilligers voor de huiswerkbegeleiding. Als je mensen wilt helpen, moet je beginnen met hun kinderen te helpen, achterstanden wegwerken en toekomstperspectief bieden. Deze projecten voor huiswerkbegeleiding bestaan nu nog en een aantal van de vrijwilligers werken er nog. Het positieve van dit project van Shell was volgens de geïnterviewden, dat het de initiatieven, die er al vanuit de samenleving waren, heeft ondersteund.

Met behulp van het geld konden onder andere computers worden aangeschaft en woordenboeken. ASHA/OASE in Utrecht was één van de projecten, waar al huiswerkbegeleiding werd gegeven, en het SOPP in Amsterdam is door Shell Care gestimuleerd om met huiswerkbegeleiding te beginnen. De Profijtklas sluit hier uitstekend bij aan. ASHA is in schooljaar 2009-2010 met de Profijtklas gestart, SSOP een jaar later in 2010-2011.

De organisatie van de Profijtklas

In de Profijtklassen van beide welzijnsorganisaties zitten meerdere kinderen van verschillende scholen bij elkaar in de klas. De groepsgrootte van deze klassen is vergelijkbaar met de Profijtklassen op de scholen, ongeveer 15 leerlingen. Het is net als op school, een consistente groep leerlingen uit groep 6, 7 en 8 met weinig uitval. Leerlingen komen vrijwel altijd. Er zijn veel overeenkomsten tussen beide Profijtklassen, maar ook een aantal verschillen. Het verschil tussen beide instellingen is het tijdstip van de Profijtklas. Bij SSOP is dat op dinsdag- en donderdagmiddag na schooltijd gedurende 2 uur. Bij ASHA/OASE vindt de Profijtklas altijd plaats op de zaterdag van 11 tot 3 uur, tegelijkertijd met de huiswerkbegeleiding van de andere groepen op zaterdag. In totaal worden elke zaterdag 50 leerlingen afwisselend begeleid door 25 begeleiders. De leerlingen geven hun vrije zaterdag op voor de Profijtklas. Hierdoor is minder contact met de scholen en de leerkrachten van de kinderen dan bij SSOP, daar kennen ze alle leerkrachten van de kinderen en hebben regelmatig contact met elkaar. Bij ASHA is de afstand met de scholen groter, leerkrachten van de leerlingen worden wel uitgenodigd en er is mailcontact, maar dat komt niet zozeer vanuit de school.

De leerlingen

De werving van de kinderen verloopt bij beide instellingen via de ouders, mond tot mond reclame of de eigen radiozender. Veel kinderen komen wel in aanmerking, maar het gaat om kinderen die erg hun best doen en veel kunnen, en door die extra hulp en aandacht wat verder kunnen komen. Selectiecriteria zijn onder andere de behaalde rapportcijfers, de achterstand in taal en rekenen en een gesprek met de ouders. Zodra de groep vol is komen leerlingen op een wachtlijst. De leerlingen zijn in Amsterdam afkomstig van twee buurtscholen, in Utrecht van meerdere scholen. In de Profijtklassen zitten voornamelijk Turkse en Marokkaanse leerlingen.

De leerkrachten

De leerkrachten van de Profijtklas bij SSOP zijn stagiaires en studenten van de universiteit die als tegenprestatie voor een hele goedkope woning iets terug moeten doen voor de buurt. Ze doen de voorbereiding en verzorgen het programma. De huidige leerkracht heeft veel ervaring met huiswerkbegeleiding en is erg enthousiast voor de Profijtklas. Bij ASHA zijn de begeleiders van de huiswerkbegeleiding en de Profijtklas twee bevoegde leerkrachten, werkzaam in het basisonderwijs, met ondersteuning van veel vrijwilligers, veelal Surinaams, hoog opgeleide hbo-ers/ academici. Er is nooit een tekort aan begeleiders, soms zijn het de leerlingen die voorheen huiswerkbegeleiding hebben gehad die later als begeleider komen werken.

De inhoud

Bij ASHA is de Profijtklas vooral gericht op begrijpend lezen, het stimuleren daarvan, ook het lid worden van de bibliotheek en het voorlezen thuis. De Profijtklas is minder gericht op rekenen. De leerkrachten hebben veel kennis en materiaal. Ook bij SSOP ligt de nadruk op taal, uitbreiding van de woordenschat en begrijpend lezen. Beide instellingen oefenen veel voor de citotoetsen en hebben daar materiaal voor aangeschaft. Door het oefenen raken leerlingen meer vertrouwd met de manier van toetsen en krijgen meer zelfvertrouwen. De didactische aanpak is in de Profijtklassen verschilt weinig met school. De leerkrachten kunnen heel goed differentiëren en leerlingen zijn het vaak gewend om met meerdere groepen bij elkaar te zitten.

Evaluatie

Er worden door beide geïnterviewden hele goede vorderingen bij de leerlingen geconstateerd, vooral bij het lezen. Er zijn globale evaluatieverslagen, maar het ontbreekt aan een goede individuele evaluatie van de kinderen, daarvoor hebben de begeleiders te weinig tijd en dat is eigenlijk wel een knelpunt. De instellingen beschikken ook niet over de cijfers van de kinderen, die zijn bij de scholen.

De ouders

Zoals eerder door de geïnterviewden aangegeven spelen de ouders een hele belangrijke rol: Bij aanvang van de Profijtklas worden de ouders voorgelicht en worden met hen afspraken gemaakt over de ouderparticipatie. Er is regelmatig contact met de ouders in de vorm van 2-maandelijkse ouderbijeenkomsten. Ouders komen ook voor andere dingen naar het centrum. "Ouders participeren en emanciperen door hun kinderen. Zij stimuleren hun kinderen en zijn blij met de kans voor hun kinderen om verder te komen, vaak verder dan zij zelf". Volgens de geïnterviewden heeft de Profijtklas een duidelijke meerwaarde.

"Door de kinderen te empoweren, gaan ze ook met plezier naar de Profijtklas, ze krijgen de ondersteuning, zien resultaat en hebben goede voorbeelden in de omgeving: ze komen er versterkt uit. Ook de leerkrachten doen het met veel plezier".

De toekomst

De Profijtklas zal bij beide instellingen worden voortgezet, ook als de financiering stopt gaan zij door met de extra aandacht voor leerlingen uit groep 6, 7 en 8. Wel is door de extra financiering de afgelopen jaren wat meer mogelijk gemaakt, onder andere een uitgebreider afsluitend feestje en de vergoeding voor de leerkrachten was wel extra motiverend. Beide geïnterviewden geven aan dat zij de Profijtklas een goede manier vinden om aan achterstandsbestrijding te doen. Profijtklassen zijn een simpel concept, ze zouden wijder verbreid opgezet kunnen worden bij welzijnsinstellingen als één van de activiteiten die ze ondernemen

6. CONCLUSIE EN NABESCHOUWING

In dit onderzoek hebben we een antwoord gezocht op de volgende onderzoeksvragen:

- Welke leerlingen worden voor deelname aan de Profijtklas geselecteerd?
- Leidt deelname aan de Profijtklas tot de beoogde effecten bij leerlingen?
- Wat zijn de voornaamste kenmerken van de aanpak/de methodiek van de Profijtklas?
- Wat zijn de voornaamste succesbevorderende factoren?
- Zijn scholen van plan de naschoolse lessen na afloop van het project voort te zetten? Zo ja, hoe?
- Welke inzichten levert het project op voor het landelijk beleid ten aanzien van verlengde leertijd?

In dit hoofdstuk geven we de voornaamste uitkomsten van het onderzoek per vraag weer. We sluiten af met een korte nabeschuiving.

Selectie van leerlingen voor de Profijtklas

De geselecteerde leerlingen voldoen aan het beoogde profiel van de Profijtklasleerling, dat wil zeggen de leerlingen waarbij vanuit het project de meeste winst wordt verwacht. De Profijtklasleerlingen blijken de volgende kenmerken te hebben:

- er is bij hen sprake van onderpresteren volgens de leerkracht;
- ze vertonen goed gedrag, hebben een goede werkhouding, veel zelfvertrouwen en een hoge taakmotivatie;
- ze hebben overwegend een (verwacht) VO-advies vmbo-t bij aanvang, de ambitie is om dit op te tillen naar havo;
- het zijn gewichtenleerlingen, overwegend met gewicht 1,2; de ouders zijn laag opgeleid en meestal van niet-Nederlands afkomst.

Effecten

De verwachting was dat door extra leertijd aan te bieden deze leerlingen extra leerwinst zouden kunnen behalen en dat ze ook zouden profiteren op niet-cognitief gebied, in de zin van bijvoorbeeld meer zelfvertrouwen.

We kunnen uit de effectmeting echter niet concluderen dat er sprake is van extra winst (zowel op niet-cognitief gebied als op cognitief gebied) van Profijtklasleerlingen vergeleken met de vergelijkingsgroep. De gevonden verschillen vertonen wel een trend in de verwachte richting, maar ze zijn klein en daardoor niet significant. We kunnen dus na één jaar Profijtklas nog geen positieve effecten aantonen.

Alleen als we de Profijtklasleerlingen vergelijken met leerlingen met gemiddelde of lage score op de citotoetsen, is er sprake van één significant verschil: in groep 7 is er dan sprake van meer leerwinst op rekenen-wiskunde bij de Profijtklasleerlingen vergeleken met de vergelijkingsgroep. Dat kan echter, gezien het ontbreken van significante effecten op alle andere momenten en toetsen, een toevalstreffer zijn.

Er zijn verschillende verklaringen aan te voeren waarom er geen significante verschillen zijn gevonden:

- Eén jaar Profijtklas is nog te kort voor een aantoonbaar effect.
- Twee uur per week is eigenlijk te weinig.
- Meetproblemen: er is veel variatie in duur en organisatie (schooljaar/kalenderjaar); er zijn meerdere verschillen tussen de Profijtklasleerlingen en hun klasgenoten, waardoor beide groepen leerlingen niet goed met elkaar vergelijkbaar zijn; oude en nieuwe toetsen zijn niet vergelijkbaar; begrijpend lezen heeft maar één toetsmoment halverwege het jaar; door de late start van het onderzoek vond de beginmeting voor de niet-cognitieve variabelen plaats ruim na de start van de Profijtklas.
- Te kleine aantallen leerlingen per schooljaar.

Hoewel de effectmeting niet een eenduidig positief effect laat zien, kunnen we uit het kwalitatieve deel van dit onderzoek wel concluderen dat de Profijtklas volgens de betrokkenen zeker positieve resultaten laten zien. Leerkrachten, directeuren, leerlingen en hun ouders bleken over het algemeen heel positief en enthousiast te zijn over de Profijtklas en hebben hoge verwachtingen. Volgens de leerkrachten worden goede resultaten geboekt, die misschien niet altijd even goed te meten zijn.

Aanpak/methodiek

Organisatorisch hebben de deelnemende scholen gekozen voor verschillende uitvoeringsvarianten (zie hoofdstuk 3). Dat heeft te maken met eigen inhoudelijke keuzes, maar ook met al bestaand schoolbeleid (bijvoorbeeld accent op rekenen in de Profijtklas omdat de school ook al een schakelklas heeft waar het accent op taal wordt gelegd).

Er wordt overwegend gekozen voor een gekwalificeerde leerkracht om de lessen te geven, werken met vrijwilligers heeft volgens de scholen niet de voorkeur. In de welzijnsorganisaties bestaan hiermee echter ook wel goede ervaringen. Het programma wordt door de school zelf ingevuld. Meestal kiest men voor inhouden die anders zijn dan in de reguliere lessen en daardoor nieuw en motiverend voor de leerlingen. Het gaat vaak om lesmateriaal dat er op gericht is de leefwereld van de kinderen te vergroten en, door aansluiten bij de actualiteit, extra motiverend is. Er wordt weinig klassikaal gewerkt en veel in groepjes of individueel.

Succesbevorderende factoren

Succesbevorderende factoren zijn volgens de geïnterviewde scholen de extra leertijd, de kleine groepen (maximaal 15 leerlingen), waardoor veel gerichte aandacht mogelijk is voor de leerlingen, de inhoud van het lesmateriaal, de kunde en de motivatie van de leerkrachten en de motivatie van leerlingen en hun ouders. Zowel leerlingen als ouders beschouwen de lessen als een extra kans en voelen zich trots dat ze mogen deelnemen. Er is heel weinig verzuim. Ook de financiële vergoeding vanuit het project wordt als succesfactor genoemd.

Hoe verder?

Het project met de Profijtklas loopt nog tot en met het schooljaar 2012-2013. Alle scholen (op één na) zijn vanwege hun positieve ervaringen van plan om de Profijtklas voort te zetten na afloop van dit project, daar is voldoende draagvlak voor binnen de scholen. Voor de financiering wordt dan intern op school of extern (subsidie van de gemeente of andere fondsen) een oplossing gezocht.

Overdraagbaarheid

De Profijtklas is één van de mogelijke manieren om voor leerlingen die dat nodig hebben extra leertijd te organiseren. Schooldirecties geven aan dat alle extra leertijd helpt om de prestaties van deze kinderen te verbeteren en zo nog onbenut potentieel aan te boren. Andere vormen van verlengde leertijd zijn bijvoorbeeld weekend- of zomerscholen, waar kinderen les krijgen in kleine groepen en meer aandacht kunnen krijgen. De Profijtklas is in dit geheel een simpel en goedkoop model, goed uitvoerbaar op andere scholen of in andere welzijnsorganisaties. Een aantal directeuren stelt dat de Profijtklas overgenomen zou moeten worden door het Ministerie. met structurele gelden.

De deelnemende scholen, en ook de welzijnsorganisaties, hebben door het project inmiddels de nodige ervaring gekregen in de organisatie en invulling van de naschoolse lessen. Andere scholen die het model willen overnemen kunnen daarvan profiteren.

Nabeschouwing

Bezien we het geheel aan uitkomsten, dan kunnen we concluderen dat de Profijtklas succesvol geïmplementeerd is op de deelnemende scholen. De scholen hebben eigen invullingen gevonden, de organisatie heeft inmiddels na aanloopproblemen een vaste vorm, er is gekozen voor goed gekwalificeerde leerkrachten en voor herkenbare onderwijsinhouden en er is sprake van goede contacten tussen groepsleerkrachten en de Profijtklasleerkrachten. Dat laatste is uiteraard wat minder het geval in de welzijnsorganisaties, maar verder lijkt ook daar de Profijtklas goed te lopen. Heel belangrijk is dat ouders enthousiast zijn, dat leerlingen graag deelnemen (ook al kost het hen vrije tijd) en er nauwelijks verloop lijkt te zijn bij de leerlingen. Vanuit het perspectief van achterstandenbestrijding in basisscholen is de Profijtklas een mooi nieuw instrument. Het biedt leerlingen uit achterstandsgroepen extra onderwijs met kenmerken waarvan bekend is dat die potentieel succesvol zijn voor leerlingen uit deze groepen: meer leertijd, kleine groepen en leerinhouden die gericht zijn op het vergroten van de kennis van de wereld, en daarmee van de woordenschat. Het is ook nog eens goedkoop (de scholen krijgen vanuit het project maar een bescheiden vergoeding) en relatief eenvoudig te organiseren.

Ook is het een aanbod voor leerlingen in de bovenbouw, waar tot nu toe weinig specifieke activiteiten voor achterstandenbestrijding voor zijn ontwikkeld. Terwijl juist in de bovenbouw leerlingen uit achterstandsgroepen extra impulsen goed kunnen gebruiken, gezien de problemen die ze daar vaak krijgen met het begrijpend lezen, een cruciale vaardigheid voor onderwijssucces in het voortgezet onderwijs.

We hebben echter nog niet kunnen aantonen, in dit onderzoek, dat de Profijtklas ook al het verwachte effect heeft. Daarvoor zijn in dit rapport enkele mogelijke verklaringen gegeven. Eén van de belangrijkste lijkt te zijn dat de hoeveelheid extra les die in een jaar wordt geboden (maximaal 80 uur) nog te weinig is om te kunnen renderen. Vergelijken we de Profijtklas bijvoorbeeld met een andere vorm van extra leertijd voor dezelfde doelgroep, de schakelklassen, dan zie we dat bij schakelklassen vaak sprake is van een heel jaar extra intensieve les in een aparte groep en soms van een heel jaar extra onderwijs. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval bij de kopklassen. Dit zijn schakelklassen voor leerlingen die na groep 8 nog een extra jaar basisonderwijs volgen, in kleine groepen en met veel nadruk op taalonderwijs. Qua onderwijsinhoud en doelgroep zijn er parallellen tussen de Profijtklas en de kopklassen. Van kopklassen weten we inmiddels dat ze effectief zijn: het lukt om met dit instrument leerlingen uit achterstandsgroepen hoger te laten instromen in het voortgezet onderwijs dan ze zouden hebben gekund zonder de kopklas, en ze blijken dat hogere niveau daar ook te kunnen vasthouden. Maar de kopklas biedt de leerlingen heel veel meer extra uren dan de Profijtklas. Het lijkt dus in ieder geval aanbevelingswaardig om leerlingen die geselecteerd worden voor een Profijtklas meerdere jaren achtereen te laten deelnemen, om zo de hoeveelheid extra leertijd te vergroten. Ook zou overwogen kunnen worden het aantal uren per week wat op te hogen. Toekomstig onderzoek, waarin ook resultaten over meer dan één jaar deelname kunnen worden betrokken, evenals de loopbaan in het voortgezet onderwijs, zou dan meer licht kunnen werpen op de effectiviteit van de Profijtklas. Om dat mogelijk te maken, zou het een goede zaak zijn dat scholen blijven doorgaan met de Profijtklas en dat er liefst ook nog scholen bijkomen die dit instrument ook gaan toepassen. Mogelijk kan het een plek krijgen in lokaal onderwijsachterstandenbeleid, met financiële middelen van gemeenten. Maar ook uit eigen middelen valt het te financieren, naar de opvatting van een groot deel van de huidige Profijtklasscholen. Er lijken dus goede mogelijkheden te zijn om het concept verder te verspreiden.

BIJLAGEN

Bijlage 1

Deelnemende scholen en instellingen 2011-2012

Er zijn 28 scholen en 2 welzijnsinstellingen (nr. 24 en 29) met een Profijtklas.

De Profijtklassen die in het schooljaar 2011-2012 deelnemen:		Aantal jaar Profijtklas:
1	Mariaschool, Dordrecht	3 jaar
2	John F. Kennedy, Dordrecht*	3 jaar
3	De Meer, Haarlem	3 jaar
4	De Piramide, Haarlem*	3 jaar
5	De Pijlstaart, Utrecht	3 jaar
6	De Parkschool, Utrecht*	3 jaar
7	OBS De Piramide, Breda	2 jaar
8	KBS De Liniedoorn, Breda	2 jaar
9	De Fontein, Breda	3 jaar
10	De Toermalijn, Enschede	2 jaar
11	OBS Het Palet, Maastricht*	2 jaar
12	OBS De Kariboe, Heemskerk*	2 jaar
13	Het Spectrum, Amersfoort*	3 jaar
14	Prins Willem Alexanderschool, locatie Randenbroek, Amersfoort	2 jaar
15	OBS De Zevensprong, Amersfoort*	2 jaar
16	CBS De Tamarinde, Zaandam	2 jaar
17	De Spiegel, Zaandam	2 jaar
18	De Hasselbraam, Almere*	2 jaar
19	Al Qalam, Gouda	3 jaar
20	Hunenborg, Hengelo*	3 jaar
21	Het Rondeel, Den Bosch	3 jaar
22	Salto Basisschool De Driesprong, Eindhoven*	3 jaar
23	Prof. Dr. H. Kreamerschool, Amsterdam*	2 jaar
24	SSOP, Amsterdam	2 jaar
25	OBS Atlantis, Amersfoort	2 jaar
26	RKBS De Waaijer, Amsterdam	2 jaar
27	IBS Ababil, Schiedam*	2 jaar
28	Al Ishaan, Lelystad*	3 jaar
29	Project ASHA/OASE	3 jaar
30	De Zevensprong, Eindhoven	2 jaar

*de 14 geselecteerde scholen voor het kwalitatieve deel

Bijlage 2

Leerlingvragenlijst

De leerlingvragenlijst bestaat uit 11 vragen over school. Voor de beantwoording konden de leerlingen kiezen uit 5 antwoordcategorieën:

- (1) klopt helemaal niet
- (2) klopt helemaal
- (3) klopt soms wel/soms niet
- (4) klopt
- (5) klopt precies

Cognitief zelfvertrouwen:

- Ik weet zeker dat dit jaar alles op school me wel zal lukken
- Ik kan op school zelfs de moeilijkste opdrachten maken als ik mijn best doe
- Ik kan al mijn werk voor school goed aken als ik maar genoeg tijd heb
- Ik kan bijna alles op school, als ik het maar blijf proberen
- Ik kan ook moeilijke dingen op school wel leren

Taakmotivatie:

- Ik ben tevreden als ik op school iets heb geleerd dat ik begrijp
- Ik maak liever moeilijke opdrachten waar ik iets nieuws van leer, dan gemakkelijke opdrachten
- Ik vind het fijn wanneer ik op school iets heb geleerd dat ik belangrijk vind
- Als ik op school iets niet meteen snap, ga ik er juist extra mijn best voor doen
- Ik vind het fijn wanneer ik op school iets nieuws heb geleerd

Heb je in de Profijtklas gezeten?

- nee, nooit
- ja, in schooljaar 2009/2010
- ja, in schooljaar 2010/2011
- ja, in schooljaar 2011/2012

Bijlage 3

Leerlingprofiel

Het leerlingprofiel bestaat uit 11 vragen over leerlingprestaties en gedrag. Voor de beantwoording konden de leerkrachten kiezen uit 5 antwoordcategorieën:

- (1) beslist onwaar
- (2) onwaar
- (3) niet onwaar, niet waar
- (4) waar
- (5) beslist waar

A. Leerlingprestaties:

(Bij) deze leerlinge(e) ...

- geven de prestaties een goed beeld van het talent
- blijven de prestaties achter bij de capaciteiten
- kan eigenlijk (nog) beter presteren

B. Leerlinggedrag:

Deze leerlinge(e) ...

- is vaak brutaal
- houdt zich aan de regels
- probeert altijd de eigen zin door te drijven
- maakt nooit ruzie

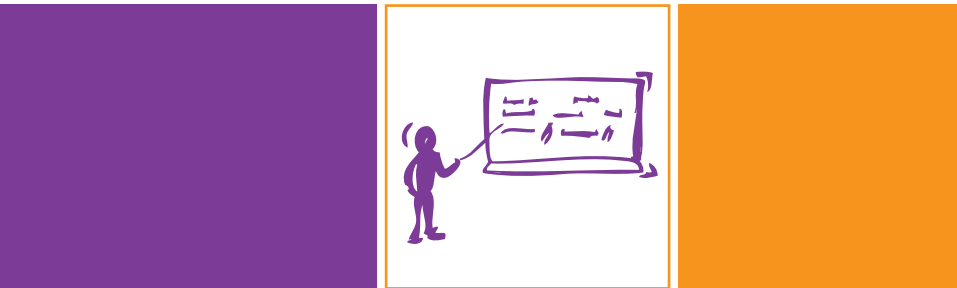
C. Werkhouding:

Deze leerlinge(e) ...

- werkt nauwkeurig
- denkt al gauw dat het werk af is
- houdt snel op als iets niet lukt

De meest waarschijnlijk VO-keuze acht ik :
(meerdere antwoorden mogelijk)

- vmbo beroepsgericht
- vmbo-theoretisch
- havo
- vwo

FORUM, Instituut voor
Multiculturele Vraagstukken
Kanaalweg 86
Postbus 201
3500 AE Utrecht
Tel. (030) 297 43 21
Website www.forum.nl

